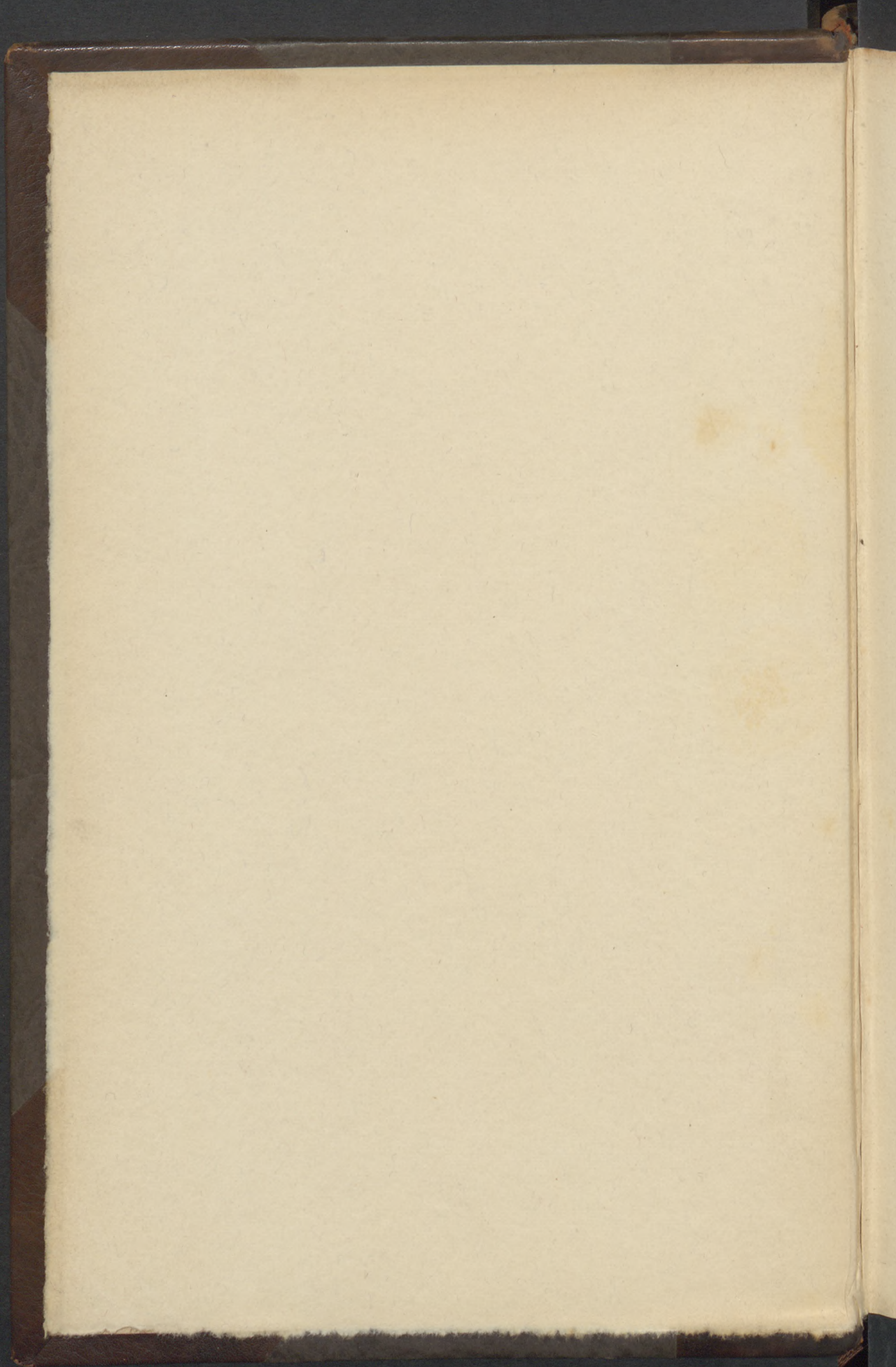
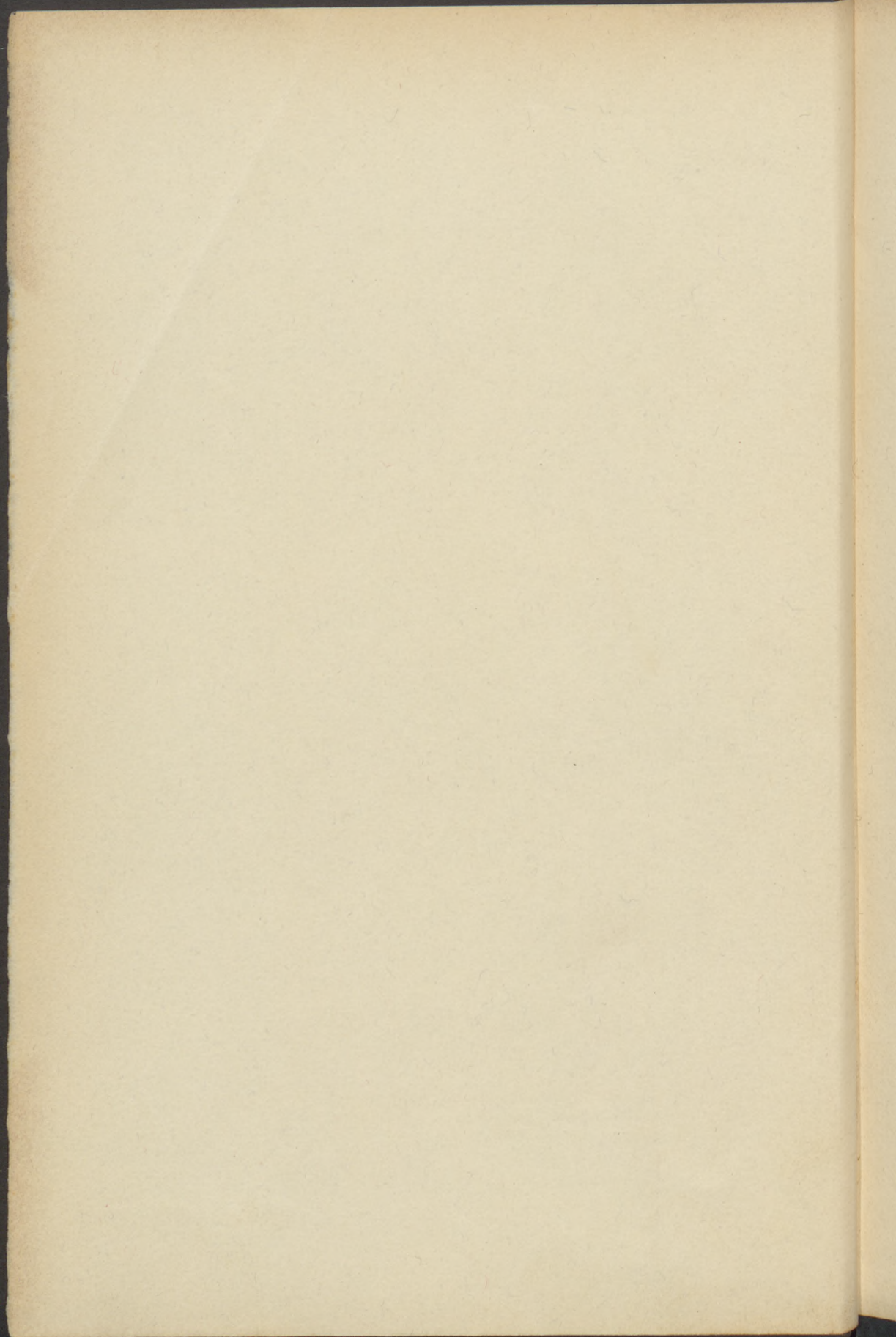
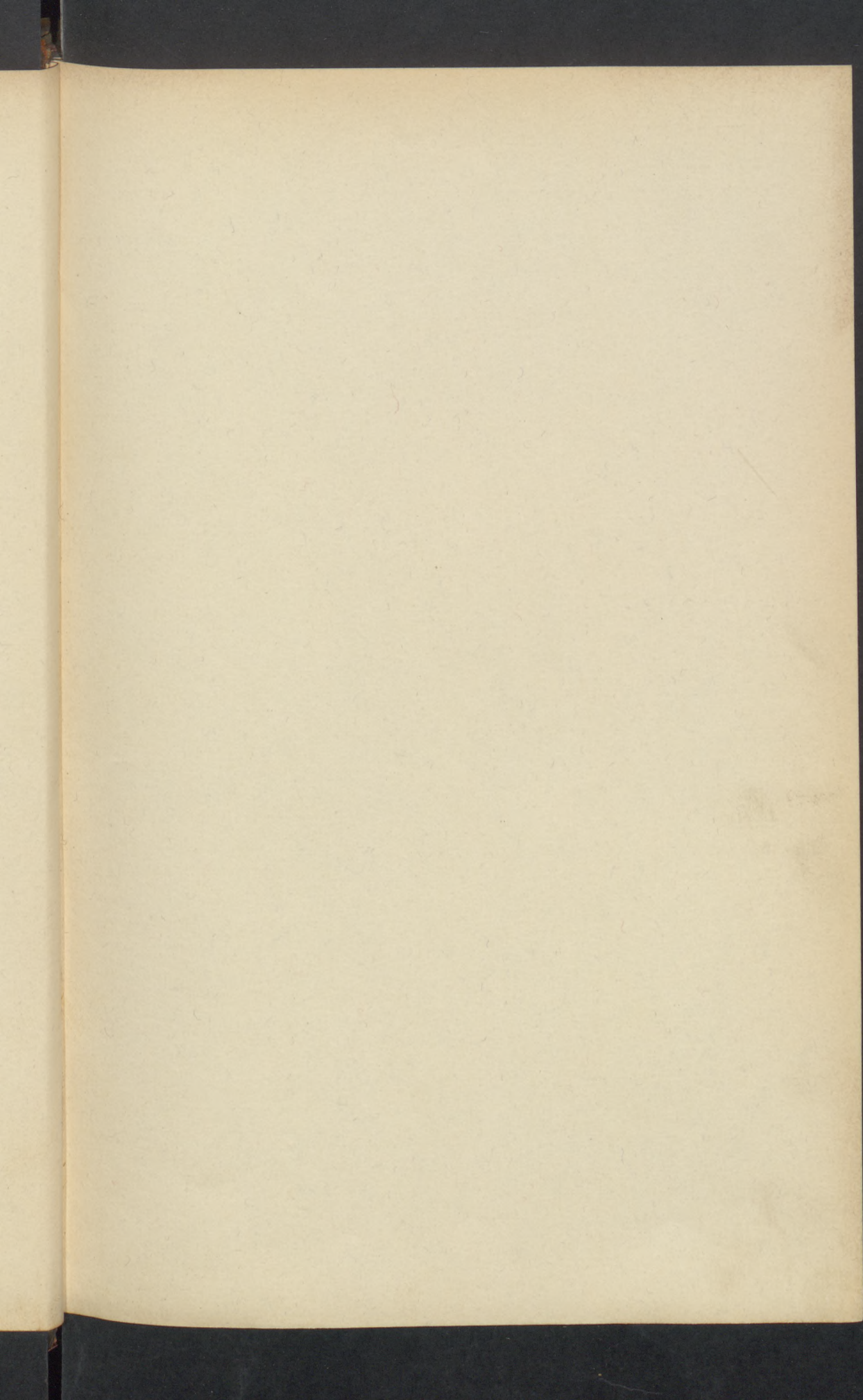

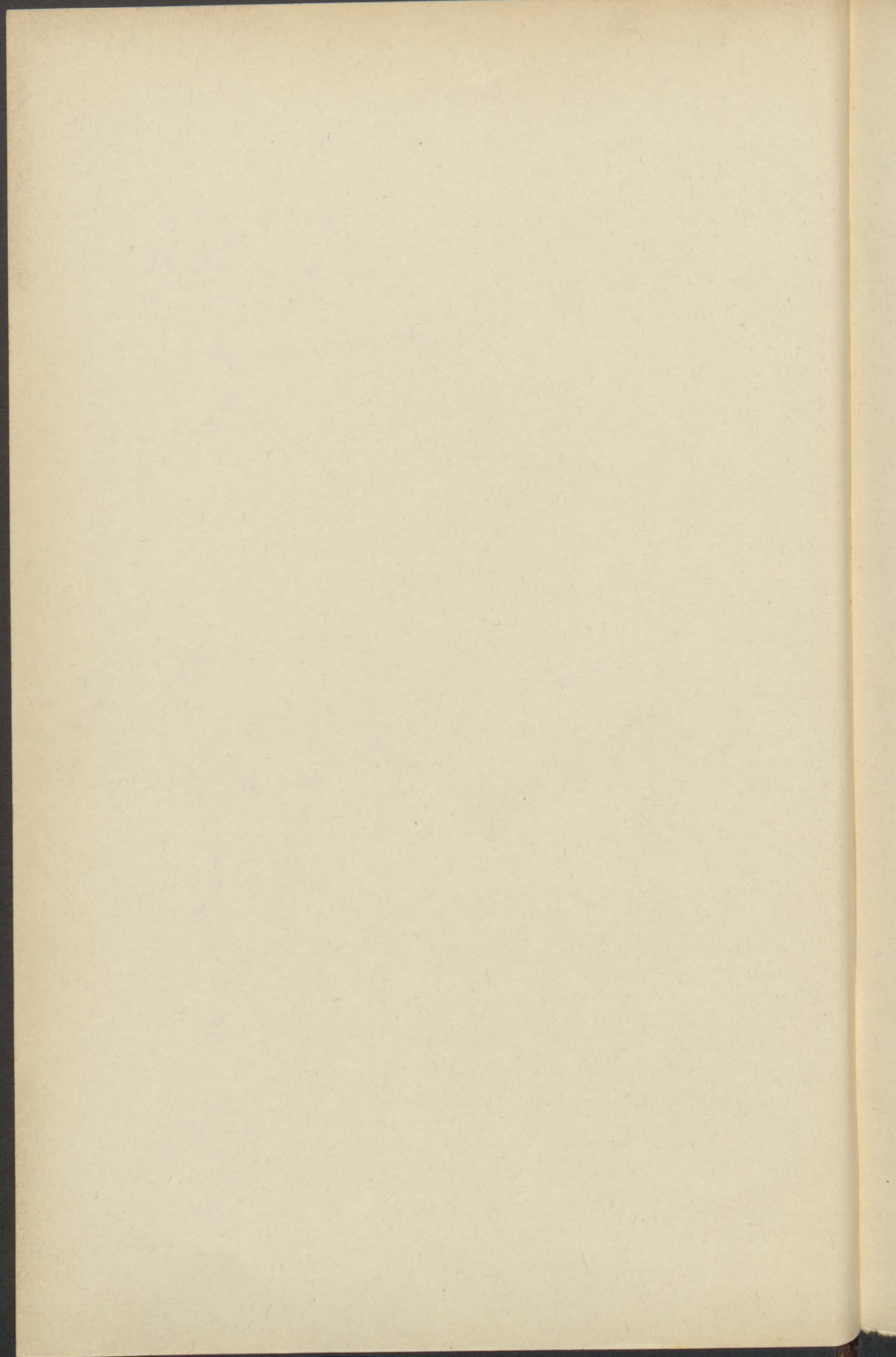
M:2 97
63.783
.....
OS

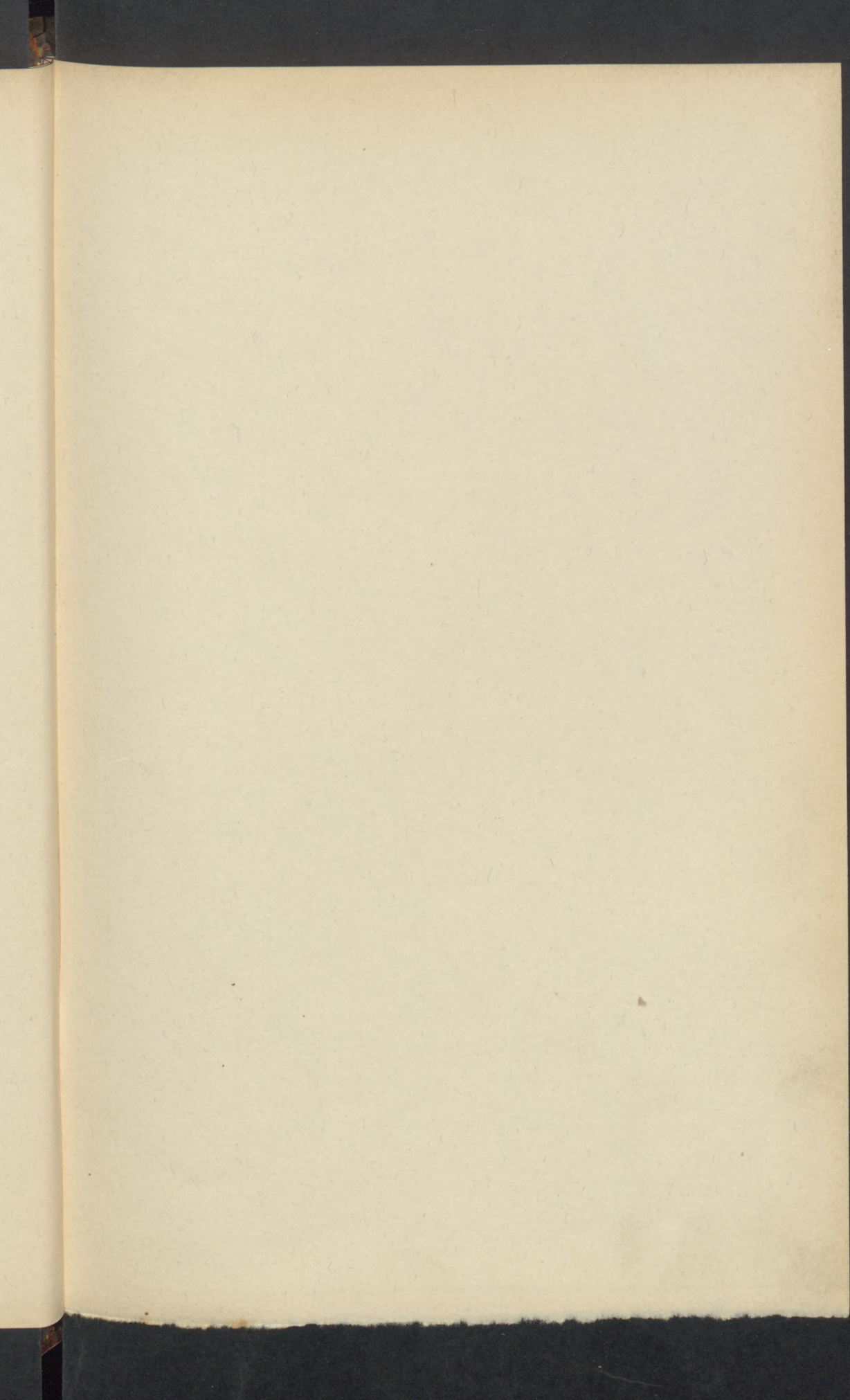

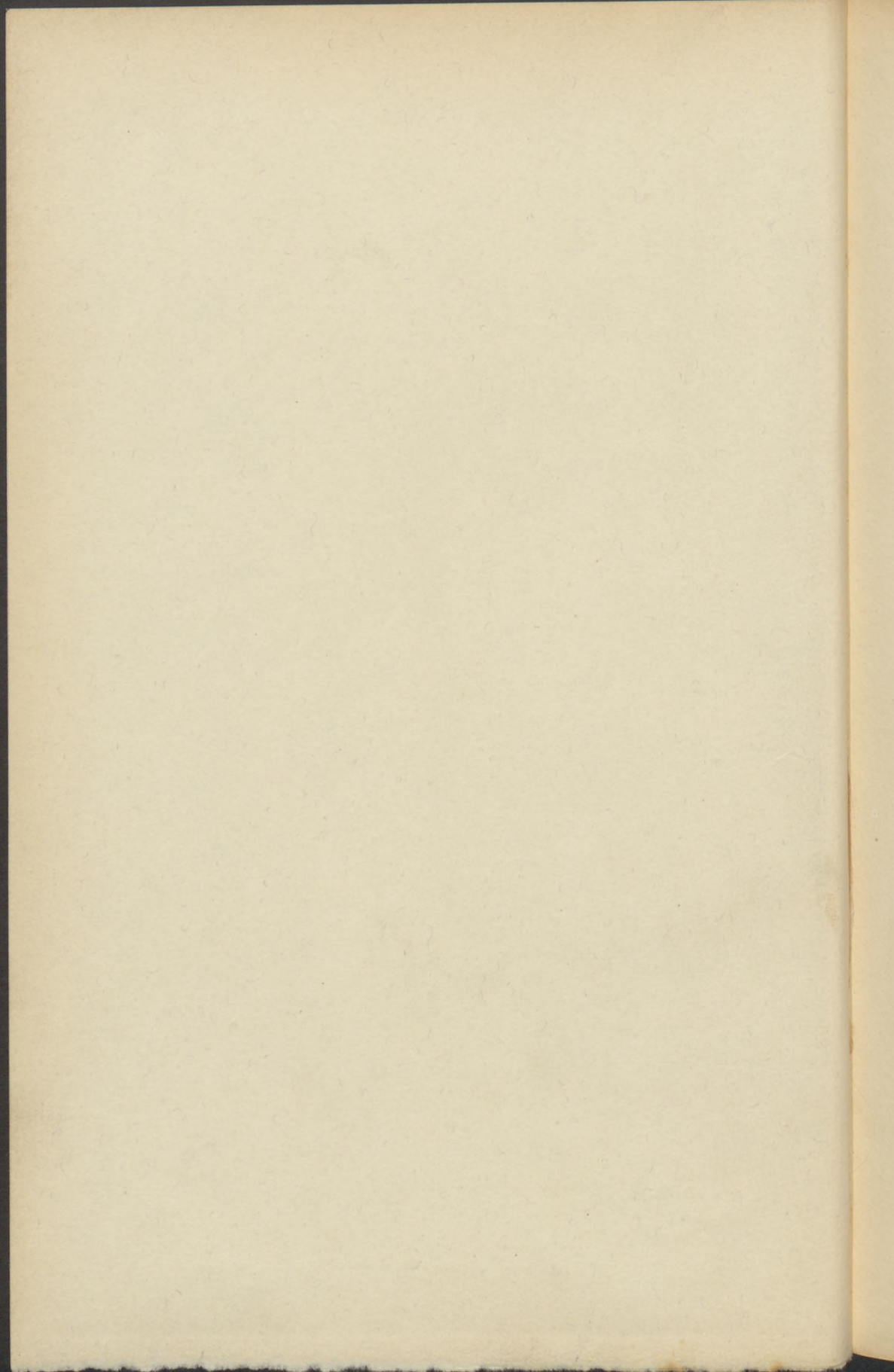
052K 63.783

DM. 63.783

O S V Á T E R N Ő
AZ ELÉGEDETLENSÉG
KÖNYVÉBŐL

GYOMA, 1930
KNER IZIDOR KIADÁSA

(92)
M 63. 783:2

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
1908/R leltár

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
Atengedett fölös példány

15. 189

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
Növedéknapló
1952. év B. 4489 SZ.

Osvát Ernő élt ötvenhárom évet — most husvét előtt lett volna ötvennégy — s életének foglalata, megtisztogatva emberi végzetektől, benne van a mondásban, mely e könyv egyik levelén következik: „Két külön dolog. Van irodalom — s vannak a nagy írók.“ Osvát Ernő a Nyugat folyóirat révén, melynek egyik alapítója volt s melyet haláláig ő szerkesztett, egy negyedszázad magyar irodalomra nyomta rá bélyegét, de ezt azzal tette, hogy, ahová gondolatban elért s ahol, e magyar házában, cselekednie adatott, csak az írókkal törődött, sohasem az irodalommal. E harcához képest — mert kemény harc volt — tán engedmény, tán — ha szabad a síron túl vitázni egy halhatatlanná lett vitatkozóval — az ellenfélről bírkózás közben a kérlelhetetlenre is átragadt kegyelet, ha fentírt mondásában egyáltalában elfogad irodalmat s nem csakis az írókat veszi valóságnak. Az ellenfél itt Magyarországon az egész nemzet volt, mely úgy önma-

gát, mint a többi történelmi absztraktumot: a hazát, a népet, a nemzeti műveltséget s ezen belül az irodalmat szentségek gyanánt emelte maga fölé, miket imádat illet — a konkrét egyes embernek föltétlen alárendelkezése. Ez, nem nehéz észrevenni, az ostromlott várak világnézete, miket csak fegyelem tarthat állva s hol az egyes számára csakugyan nincs egyéb lehetőség, mint ami egy kollektivitásra juthatóból órá esik. Aminthogy a magyar még boldog ideiben is úgy élt e földön, mint egy ostromlott várban s e szerint fegyelmeződött lelkiekben is. Ez megtartotta életben, de ugyanezen élet javaiból kellett érte fizetnie. A fegyelem Prokrustes-ágy, s vagy túlfeszítéssel jár, vagy amputációval. Az irodalom különösen megszenvedte a tiszteletet, mely mint elvontságot állította oltárra. Ez absztrakció számára az írók, kivált az élők, kezdtek zavaró körülményekké válni, — a kultusz kezdett velük, személyükkel is, írásukkal is úgy lenni, mint a negyvennyolcadiki névtelen félistenek imádata a honvédmeházbeli öregekkel, kik törkölypálinkát ittak, fölszedték a bagót s nem mind viselkedtek oltári szentek gyanánt. Aztán meg: a kultusz tekinteteket és szabályokat parancsol az írásra, ám a parancsolt írás nem írás, ilyenből

kiszűrődő irodalom vértelen, s minél hevesebben tisztelte a nemzet az irodalmat, annál kevésbé találttiszteletreméltót. Természetesen, mert, mint cél a természetben: irodalom is csak visszánézően van, csak utólag, csak a temetőben: a valóságban csupán írók vannak, kik nem azzal azok, hogy irodalmat művelnek, hanem azzal, hogy írni tudnak. Mint a japán nagy fametsző, ki maga mondta volt magáról, hogy ő a rajz öreg bolondja, Osvát Ernő is szerelmese volt az írásnak, s míg az irodalmat ráhagyta az irodalom hivatalnokaira, ő maga minden gondjával azokat övezte, akik tudtak írni. Életét önekik élte, s ez önfeláldozás lett volna, ha nem lett volna életforma.

Mi legalább, még belsőbb emberei is, úgy hittük, hogy Osvát, az író, a gondjaiba vett írókban éli ki írói mivoltát. Hasonlatokkal s hasonlításokkal magyarázni próbáltuk, hogy e dajkálkodás is mennyire szülésszerű természetű. Emlékeztettünk Kazinczyra, a tehetségek fáradhatatlan felkutatójára, biztos felismerőjére s szerelmesen türelmes nevelőjére. Nem felejtettük el Samuel Johnson, a mindeneknél tudósabb esztétikust, ki előtt a költők élete s költészete egy volt s ő gondviselője életüknek s csillagásza költészetüknek.

III

Kínálkozott a nagy revü-szerkesztők példája: Bulozé, ki diktátora volt a francia írásnak, s bár nem tollával, de szerkesztői ceruzájával, mint a Revue des Deux Mondes igazgatója, épúgy bekerül az irodalmi Pantheonba, mint bárki költő vagy író, — Julius Rodenbergé, a Deutsche Rundschau főszerkesztőjéé, ki egyebek közt a festőnek indult Gottfried Kellert látta meg s nem hagyta többé fölkelni az íróasztal mellől. Ami mint az írás csálhatatlanját illeti Osvátot: egy korünnepén én említettem Alexander Strakoscht, a felvidéki magyar származású recitátort, ki három nemzedék legnagyobb német színészt tanított volt német beszédre. Nagy Németországot felvetette a Strakosch híre és dicsérete, — ősgermán szónokok tőle tanultak németül beszélni, de neki senkisé ismét volt elég német s elég jó beszélő, s mosolyogva mondogatták róla, hogy, ha ő maga állna be színésznek: ő talán tudná, hogy' kell... „Úgy írni,“ applikáltam a példát, „ahogy Osvát gondolja, csak ő maga tudna, — s ez oly nehéz, oly lehetetlen, hogy ő maga lemond róla...“ Így hittem, mondom, én is, ki pedig nemcsak azt tudtam Osvátról, hogy, mint váradi gimnazistának, a jó fehér papok nem akarták volt neki elhinni, hogy

dolgozatait ő maga írja, de nem felejtettem el a kezdőkorabeli néhány újságtanulmányt sem, mellyel, Budapestre költözve jogásznak s bölcsészethallgatónak, menten feltűnt és, öregebbek és beérkezettek, siettünk felkeresni s hódolni ítéletének. Ugyanaz a kész ember volt már ifjan, mint mindvégig, — még papos-pápaszemes külsejében is az a jézus-rendi szerzetes fajta, ki egy tökéletes belső rendszer tisztázottságából kimerészkedhetik a legmesszebb megértésig s kinek a maga iránt való szigorúság biztosságából futja a legszélsőbb türelemre. Praeceptor Hungariae volt, kávéházi asztalsarkánál, irodalmiakban és írás dolgában, Osvát Ernő, s csak egy író volt, kit majd hogy agyon nem nevelt s rettenetes tekintélyének követelődésével majd hogy végkép el nem nyomott, de aki, a földről szándékosan távozóban, mégsem állhatta meg, hogy jelet ne hagyjon magáról az írástudók közt — s ez ő maga volt. Utolsó évében Osvát Ernőtől aforizmák kezdtek megjelenni, nyomban túlnőve az újsághasábon s belekíváncozva a maradandóságba. Anch io sono pittore — íme mégis csak írt. És úgy írt, ahogy csak ő tudott, és egészen úgy, ahogy ő tudott. Nem ment el közülünk anélkül, hogy a végén, a legvégén,

maga-magával is úgy meg ne ajándékozzon bennünket, mint a Nyugat útján a legtöbb nagygyal, ki a huszadik századbeli magyar írást megörökíti.

Neki való lett volna: egy rövid mondatban maradéktalan kifejtteni, egyetlen képben mindenkorra megérzékíteni, hogy, mint a harmatcseppben a nap, az író mindenestől benne van a legrövidebb mondatban, és, mint a tengernyom a homokkőben, magáról örök tanuságot tesz egyetlen képben, mit tolla szíve szerint formált. Az ő erudíciója végig tudta volna követni az aforizmus történetét Görögországon, Rómán s a Szentíráson kezdve, a klasszikusokon: Pascalon s Laroche-foucauld-on át Schopenhauerig, Nietzscheig s Oscar Wildeig, megkülönböztetvén azokat, kiknek mondásai csak gyémántporlatok Kohinoor-jaiknak köszörülése közből, és azokat, kiknek szentenciái maguk a solitáirek s a gyöngyök, egy teljes mondanivaló rendszerévé fűződvén. A gyöngyről megmutatta volna, hogy egy élet fájdalma tud lerakodni gömbjében, a gyémántról, hogy egy hegláncnyi földrengés és kráterkatakizma heve, feszülete s földméhi összefüggése nyomódhatik össze átlátszóságában. Egyszerre lett volna, mint annyi író körül

annyiszor volt, védője és államügyésze az aforistának, — elébb kiküzdvén számára az írói, a klasszikusi, a világbölcsi egyenjogúságot, de aztán megállapítva, hogy okvetlen gátlások, lélekbe, lelkiismeretbe s élettörténetbe vágóak, ha és amik miatt egy oeuvre: planétatömbi helyett meteorittraji formában futja meg útját. Aminthogy volt is, bizonyára, pathológiája, ha egy gondolkodó, ki keresztbe és végig kihagyás nélkül átgondolta a dolgokat — minden szentenciája egy summa, minden aforizmája egy Colleoni-szobor, mely amily magános lovas, úgy meglátni rajt, hogy láthatlan egész hadoszlopot vezet — ha, mondom, egy író, ki egyfelől így be tudta lépkedni egy tématerület minden talpalatát, s ki másfelől amit szálazót vagy összefoglalót közlött, azt hozzátehetetlen s elvehetetlen tudta kifejezni: mégis az ő roppant témáinak csak olyasfélekép adta succusát, mint ha valaki a negyvennyolc történetét abban az egy szóban fogná össze, hogy: Előre! „A papír türelme gúnymosoly“, írja s ez nemcsak a papírról szól, mely lenézésből türelmes, mert amit a tökéletesen alul kap magára írva, azt egyformán nem veszi írás számba, tökéletes pedig egyszer egy milleniumban kerül rá s az is tökéletlen — de szól

a türelmes Osvátról is, ki addig mosolygott azon, hogy miket kell elnéznie másoknál s eligazítania magában, míg egy este revolverral nem szakított pontot e sorba. Jóság, türelem, megértés... mik egyebek e szelídségek, mint elviszált vadságok, — mint egy had ragadozó, leszorítva az értelem ketrecébe s eltiltva a megmukkanástól? S ahol gyakorta, oktalanságuk rémületéből túlengedelmesen, csak a nem szabad-ra merednek rá s a lehet-tel nem élnek? Egy őserdő indulat lakhatott lelakatolva ebben a türelmes Osvátban, — öngyilkossága nyilvánvalóan egy önmellébe visszalökődött Bertalan-éjszaka volt — s e letiltottság, az idegek szomszédsága révén, az indulatról, mit nem akart érezni, úgy átcsaphatott a gondolatra, hogy az nem mert eszébe jutni. „Van gondolatgazdagság,” írja, szemmel láthatóan vallomás gyanánt, „mely mondani valósággyénységhez vezet.” Osvát Ernő gondolatnábob volt, de, mint Aladdin, csak földalatti, ki a mások mondanivalóinak szentelvén életét s közlői lelkiismeretét így nyugtatván meg, tolt ki egyre a napot, mikor végre a maga kincsesbarlangja szájánál mormolja el a „Szezám nyílj meg“-et.

Ám a Szezám is: a nyelv, ami nélkül nincs

közlés... „Örök csodálkozás a nyelv,” írja Osvát, „minden intimitásnak más a nyelve, s lefordíthatatlan;” „mídási szerencsétlenség, ha valakiben minden szóvá válik”: a tudománynak az a vergődése, melynek nem jó a régi szó, mert régi dolgok számára van lefoglalva, de megbízhatatlan az új szó, mert az új dolgot még nem fejezi ki, s amely kínlódás rendjén a mai tudós ott tart, hogy már csak matematikai jelekkel tud beszélni: e küzdelem benne tombol e legíróibb író pulzusában is, mialatt ujja a tollat emeli. Ahhoz tulságosan ő, semhogy a nyelvtől, tehát az előtte volt gondolatok vájátától vitesse magát. „A psychoanalízisnak”, panaszolja, „nagy sága és veszedelme, hogy, mint a nyelv, költ és gondolkodik helyettünk.” Ő nem hagyta, hogy helyette a nyelv gondolkodjék, de saját gondolkodása sokkal gondolatibb volt, hogysem áldozat ne lett volna számára megállapodni a kifejezésnek már érzékletességéből is következő tenyerestalposságánál. Biztatta ugyan magát, hogy „nem szólhatna, aki fogalmait elébb teljesen tisztázni akarná”, de még ez engedmény-nél is: ki tudja megmondani, hol a pont, mikor a fogalomspóra megért rá, hogy akár tisztázatlan is rábocsáttassék a szószellő szárnyára?

Nincs az a pontosság, aminél még nagyobb pontosság ne volna lehetséges, nincs kerítés, mely befoglalónak elég szoros volna, de amelyen viszont ne lehetne túllátni. „A forma“, leplezi le Osvát, „a dolgok önállóságának illúziója“, — s ilyen illúzió, nyilván, a fogalom formája, a kifejezés is. Hiszen igaz: a művész azért művész, hogy az illúziót valóra váltsa, a költő azért költő, hogy a lehetetlent letesse. Ám Osvát annyira író volt, annyira művész, annyira költő, hogy írni-tudásának tulsága átcsuklott az írhatatlanságba, akár a hang, mely bizonyos rezgési számon fölül már néma. Hangtalan úszott, hattyu gyanánt, az élet fűzei alatt, s csak bucsúdalát dalolta el.

Ezt azonban eldalolta, s minél inkább mind-össze maroknyi a néhány tucat mondás, mi utána maradt s mit egy hű barátjának, egy nemes literary gentlemannek jóvoltából ez imádságos formájú könyv méltó mesterséggel ad közre: annál inkább úgy hat, mintha egy sybillai égésből ez maradt volna pernyének, hogy becsesebb legyen az egész könyvesháznál. Csakis remeket ír, csakis quintessenciát — minden egy maximája, minden egy mondata egy ismereti vagy gondolati egész tartomány legvalóját hozza világra, s magában

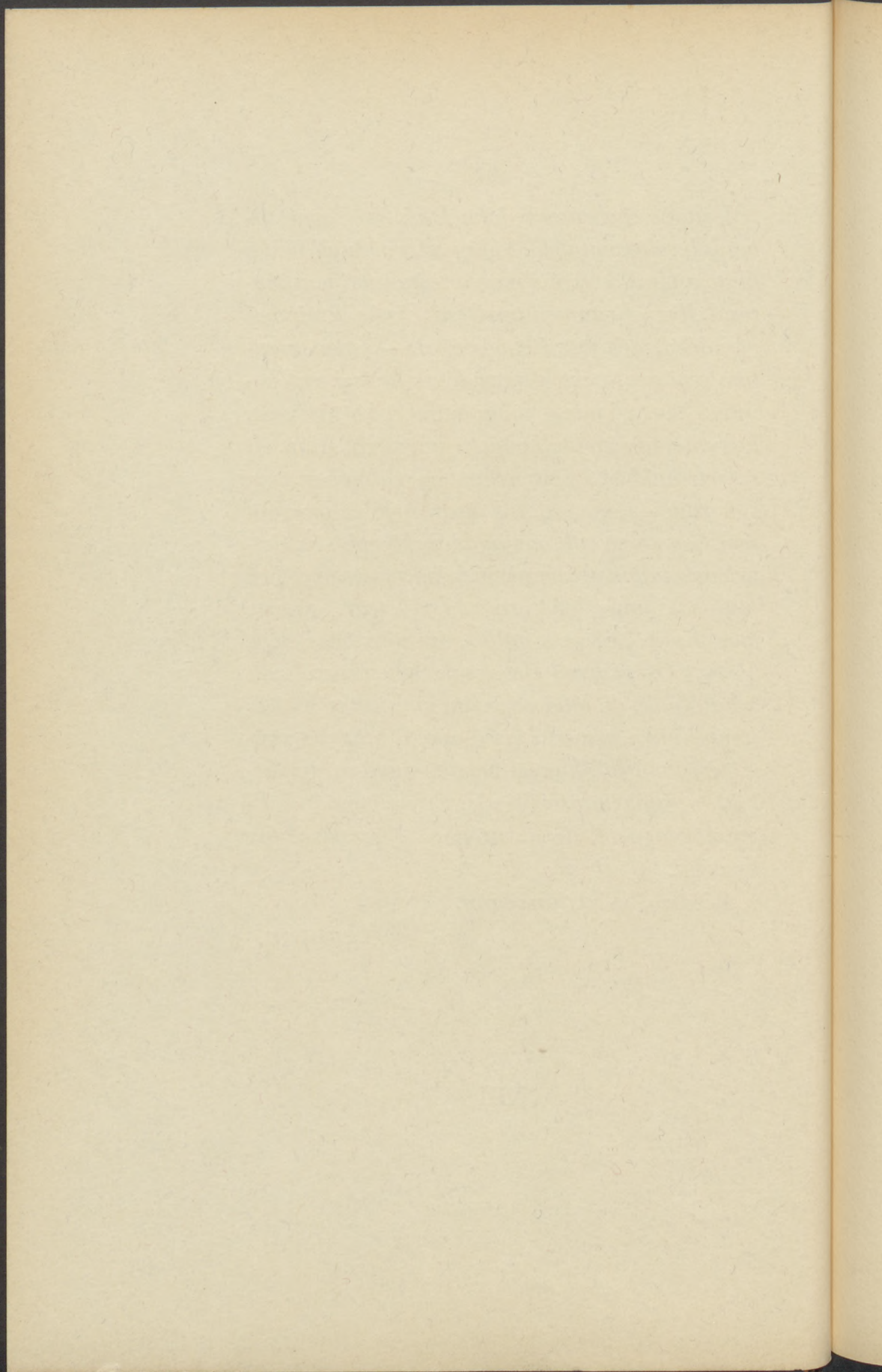
hordja levezetését és bizonyítékát. Sőt akárhányszor megteszi egy puszta szó, „A tehát“, pirít ránk, „az emberi szellem legnagyobbstílű szélmósságának jelvénye“, s ez a tehát itt magába kapszulálja az őseibertől Aristotelesig az emberi lomposágot s Humetól, Machon át, Einsteinig a tudományos szigorúságot. A magának író arisztokrata kiváltsága s kiválósága ez, — a büszkének önmagával való szabadkőművessége, kinek elég letűznie egy emlékeztető jellel, hogy gondolati vándorlásai közben itt is, ott is, amott is mily magasra ért, s ki nem is igen tehet másképp, mert mindenütt a legcsúcsra jutott, hol az egész tisztázottan fut össze s hová nem is fér már több, mint egyetlen birtokbavévő magasságjelző. Így csúcsosítják ki az Osvát mondásai az ismeretelméletet, a lélektant, az etikát, a filozófiát, a politikát, a művészetet s a nyelvet néhány szentenciában, s olvasója, mint a mesebeli óriás, egy hegyláncnak csupa leghegyén lépkedhet végig. Ez a hegylánc egy személyes filozófiát képez — sziklázatában filozófiát, lankáin lírát, az elégedetlenségnek, mint ő maga adta könyvének a címet, nekimélyedését s ellágyulását. A világban nincs „tehát“, a logika terror, a tudatban a tudatlan tartja a lelket, az akarat

a gyengeség öncsalása, a tudomány hit, a fogalom homály, a szó átsiklás — egy van csak: a jóság, mely abban áll, hogy még jobb akar lenni. Szeretetből? vagy megvetésből? vagy a kettő egyre megy? Mindenesetre: részvétből, magunkkal s mindannyiunkkal, kiknek életünk rettegés, mivel a „folytonossághiányokban mindig a veszedelmek leshelyét látjuk — a halál árnyékát...”
Álljunk itt meg — ez a mondás és ez a mondat nyilván a legosvátibb, kívül is, belül is, mit a rajztoll, mellyel ez újkori miniátor írni szokott volt, betűsorba formált. Szabatos meglátása valaminek, mi mindig szemünk előtt volt, de sose láttuk, — legmélyebből való tudatosítása egy nyomásnak, mit szüntelen érzünk, de nem tudunk róla, — egy desztillált elvontság oly döbbenetesen megérzéskítve, hogy, mint a várak fehér asszonya, tapinthatóan de kézzelfoghatatlan villan váratlan elénk. Így írni, a gondolni is csak sejtelmeset ily kimondottan szóba fogni már nemcsak művészet dolga, de karakteré is. „A stílus helytállás“, írja ő maga, s az ő stílusa az, mert nála az ötlet, míg a kifejezésig ért, úgy átment az utánagondolás minden próbáján s ellenpróbáján, hogy mint ne varietur kerülhet aranyvésetben márványtáblára.

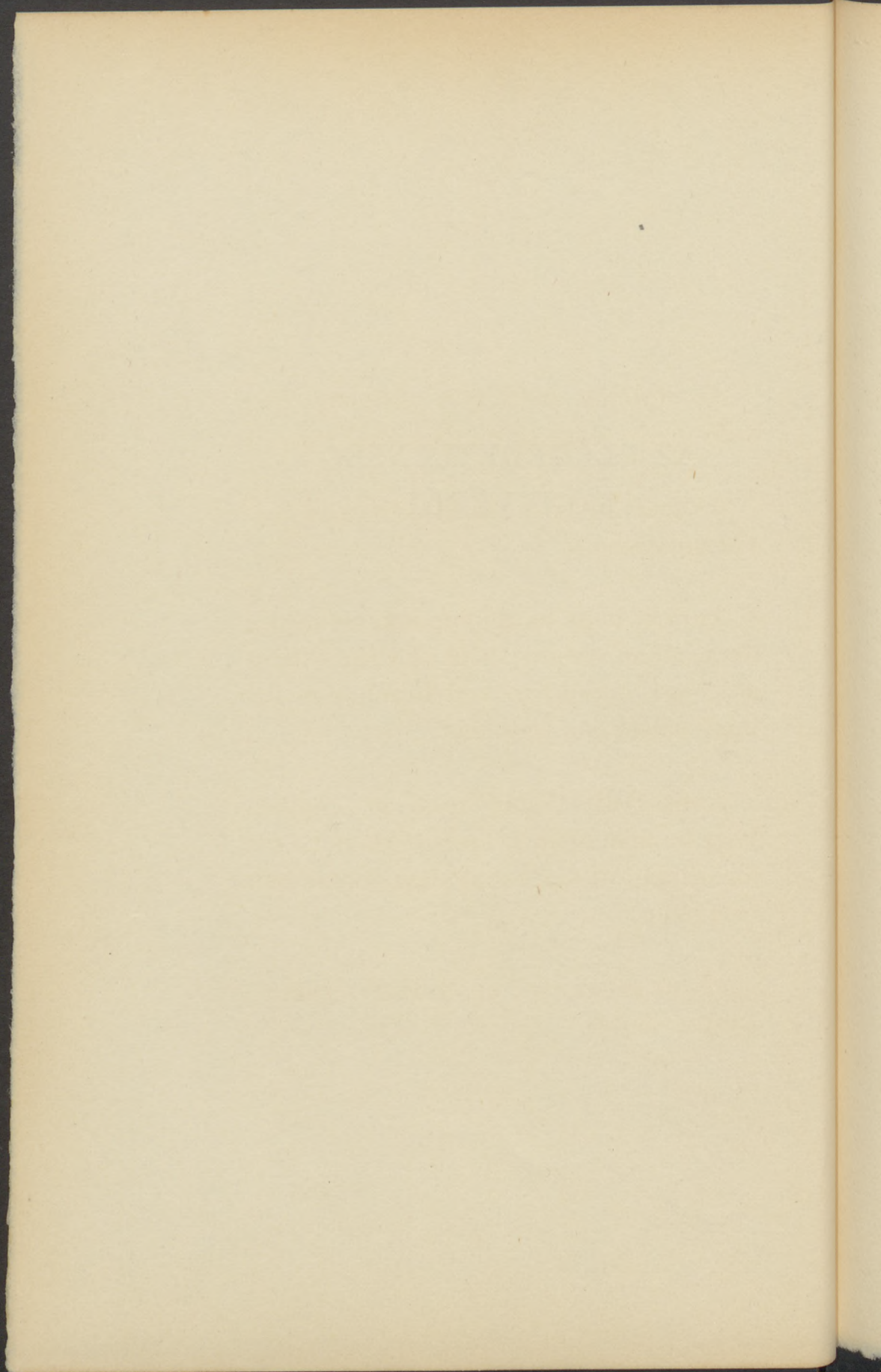
Vannak szobrászok, kiknek kezén a lovasszobor is levélnyomtatékká silányul, s vannak, akiké alatt a virágcserep is monumentummá magasztosul. Ilyen monumentum Osvát Ernőnek minden mondása, még játszi elméssége is — s monumentum e könyv, mely a maradékra átviszi emlékezetét. Nem vádolom magammal a kortársakat, hogy e nagy gondolkodót és nagy író, ki itt élt szeretetünkben s tiszteletünkben, valójában nem ismertük — nem rajtunk múlt. Nem vádolom őt sem, hogy nem volt önmagánál erősebb s az életnek nem tudotturalenni másképp, mint a buddhai fogással, hogy letett róla. „A beteg“, végezte mondásait, „várja a halált, az egészséges elébe megy.“ Osvát Ernő élete csak elébemenetel volt a halálnak, de lába nyomán kivirult a föld és sírján innen nemcsak az ő ápolta magyar gyümölcsös marad, hanem benne, magános terebélyül, a saját tudása fája is. Egy életen át hallgatott magáról, de az utód az ő szavával fog beszélni.

Bécsben, 1930. husvétján.

Ignotus

AZ ELÉGEDETLENSÉG
KÖNYVÉBŐL

Az illúziók személyes elvesztéséhez
való jog — maga az élethez való jog.

Az igazi jóság — az illúzióengedélye-
zés művészete.

Annak, hogy az ember már nem hisz
önmagában, semmi pótléka a világon. Sem
az, hogy másokban tud hinni, sem az,
hogy másokban sem hisz.

Konzervatívvá az teszi az embert,
hogy ha nem bízik az emberekben. Ez pe-
dig általánosítása annak, hogy nem bízik
magában.

„Nem érdemes“: ez a Halvaszületés
annunciációja.

Az őszinteség mindig túlmutat önma-
gán.

A türelem az ember igazi tisztasága.

Hányan mondták már az élet örömeire:
Hát ennyi az egész?! Volt-e már, aki a
szenvedéseit összegezve így csodálkozott:
igazán csak ennyi az egész?

Félünk a szomorúságtól, mert a szomo-
rúság végérvényes, tehát reménytelen;
mily mohón bontjuk s rontjuk ideiglenes-
ségekre: bosszankodásra, haragra, ellen-
kezésekre, vagy, menekülvén a szépségé-
től, szépségekre!

Az életrevalóság egy szomorú jele: a
gyorsaság, amivel a fiatalember leküzdí
az ideáljait.

Lírának a saját kifejezésében teljesülő
érzést nevezzük.

A félelem — a negatív koncentráció.

A világ leglassabb folyamata: az érzés megváltoztatása a gondolat által.

Mily valószínűtlen gondolat, hogy harcolók között az igazsággal békét lehetne teremteni.

Jaj volna, ha a szemérem mindenkiben megbénítaná a tudásvágyat.

Erkölcsbírák és az erkölcs bírái nem kegyelmeznek egymásnak.

A szubjektivitás: a nagy elválasztó és a nagy egyesítő erő.

A fejlődés nem állhat hideg lépcsőfokokból; a fejlődés a fokozódás istenostromlása.

A mulandóság látszat; maga a látszat.

Szünetlenül táplálkozik a test, szünetlenül táplálkozik a lélek. Anélkül, ami kívül van rajtunk, ami nem mi vagyunk, — egy percig sem élhetünk.

Magány nélkül s mert a magány az individualizmus lényege: individualizmus nélkül nem élet az élet.

Minden elvontságon marad valami finom illata annak a konkrétumnak, amiből kivonták.

A lélektan első tétele, hogy: a látszat csal; utolsó tétele, hogy: a látszat nem csal.

Sokan összetévesztik az alantas feltevést a pszichológiával.

Magammal megelégedve lenni nem azt jelenti-e tulajdonképpen, mint: megelégedni magammal.

A bűntudat magántulajdon.

Igazság, Isten kicsinyessége; Uram bocsá': isteni kicsinyesség!

Hit és igazság szakadatlanul keresik és kerülgetik egymást. De lehet-e mondani 1. hogy az, amit hisznek — csak azért: igazabb s 2. hogy az igazságnak nagyobb az elhitető ereje?

A tárgyilagosság a legteljesebb magány.

A művész magasabbrendű erkölcstelensége, a tudós magasabbrendű érzéketlensége, a jóember magasabbrendű értelmetlensége — ezek az igazi szent elfogulatlanságok.

Önzés: bálványimádás.

A megsértett szabadságszeretet legnagyobb szerűbb elégtételei a művészetek.

Az ámítás bizonyos foka önámítás nélkül, az önámítás bizonyos foka ámítás nélkül — nem képzelhető.

Az önkéntelenség maga a meztelenség.

Iránynak a mozgás következetességét nevezzük.

A kéj: mikor valamely érzés végső feszültségében a saját ellentétét érinti és — mintegy a halál csókjával — visszacsapódik.

A forma a dolgok önállóságának illúziója.

Ember ábrándja: egérutat nyerni a tettei következményei előtt.

A stílus: helytállás.

Félek a helyesléstől: danaosi ajándék.

A pazarlónak nem hiszik el, hogy tisztában van annak az értékével, amit elpazarol.

A tárgyilagosság ismervéül a kötelező igazságtalanságot önmagunkkal szemben — nem fogadhatom el.

A lélek mértéke a nosztalgiák és a lelki-furdalások, a tiszta vágyak és a tiszta megbánások.

Az önismeretnek az a foka, ahol már nem csalódhat magában az ember — erkölcstelen.

A művészet mindennek a létjogára ramosolyog, így ítél az ítélet fölött.

A világon annak van a legnagyobb becsülete, amit akaratnak neveznek. Úgy látszik, ez a legáltalánosabb gyengeség-érzés.

A lélek mindent élvez: törvénye, hogy mindent, minden rosszat is gyönyörkép-zésre használ fel; a vitalitás kedv; az élet szüntelen vigasztalódás, a mult örök tora; hegyen-völgyön lakodalom.

Ha minden mindennek a függvénye, akkor az indokolásoknak semmi értelmük, mind hiányosak és fölöslegesek.

Termékeny tévhit, hogy: máskép is lehetett volna. Ez ringatja a gondolkodás bölcsőjét.

Akinek mindent megengedek, azt megfosztom szabadságától, mert megfosztom a szabadságharcától.

Az individualizmus szomorú viszája: a másét kívánni, — erre a szégyenletes ostobaságra van nevelve az egész emberiség.

Jó az, aki jobb akar lenni.

Érdekes, hogy: tisztaság és gazdagság
ellentétes fogalmak.

Az igazi szerénység ritkább, mint a
nagy tehetségek — s mindnél értékesebb.

Kevesen vannak, akiket a kis kérdé-
seknek nem sikerül elcsalniok a nagy
kérdésektől.

A gondolkodás magas iskolája az elér-
hetetlen és a jóvátehetetlen dolgokon tű-
nődni; a tehetetlenségünk dühét leszűrni.

Ha a gondolkodásunk csak önigazolás,
akkor sohsem jutunk túl magunkon, ak-
kor nincs fejlődés; vagy van, de független
a gondolkodástól, mely csak alkalmaz-
kodva követi.

A gondolkodó nem indulhat ki olyan-
ból, amit egyszer valakinek elhitt. De le-
het-e más kiindulópontja?

A „tehát“ az emberi szellem legnagyobbstílusú szélhámosságának jelvénye.

Csak kettőt írhat meg az ember: az érzését, vagy a nyomorát, hogy nem tud érezni.

Mily gondolattalanul mondják egyes lírikusokról: „érzés van benne, de ez magában nem elég.“ Hiszen az érzés igazán „magában“ maga a költészet. Csak sohasincs „magában.“

Teljes csalódás (az, hogy teljesen megszűnjünk hinni abban, amiben csalódunk) nem lehetséges. Épp az a fájdalmas, hogy valami alapja volt az érzésünknek és ebből nem lehet kitépni a hitünk finom gyökérszárait.

Nem szabad a megnemértésünkből fegyvert kovácsolni a másik ember ellen. És íme, egyebet sem teszünk.

Jótettért azt várd, hogy további jótet-
teket várjanak tőled.

Az *én* felelős, vagy a *nem én*? vagy mind
a kettő? Ez az ember nagy kérdése.

A vágyat minden izgatja, kivéve a tel-
jesülés.

A legnagyobb elemi erők: a múlt, a jövő.

Könnyelmű ígéretre van alapítva a te-
remtés: a reményre.

Elvontság: — elíziumi mező! boldog
szigete az exterritorialitásnak.

Öreg kritikus: — minél öregebb va-
gyok, annál több jót találok a rosszban,
— s annál több rosszat a jóban.

„Komoly emberek“ — ez alatt azt ér-
tik, hogy szakértők a bajokban.

Még nem láttam nagy munkát, bármily szerény tehetség írta, amiben ne lettek volna jó részletek. Ez a munka s a nagyotakarás hálája.

Sztrájkolnak a hívők: nem elég a csoda.

A kritikai szellem főismertetőjele, hogy az ellenszóló érveket épúgy méltányolja, mint a mellette szólókat.

Türelmetlenség: a halálfélelem legközségesebb álarca.

A meggyőződésünknek tartozunk avval, hogy higgadtan védjük.

Valóság az: amiben nem lehet csalódni. Tehát mi?

A pletyka semmiségét tisztán mutatja, hogy az értéke abban merül ki, hogy tovább lehet adni.

Sokszor álmodtam már, hogy egy egészséges alma egy kosár romlásnak indultat meggyógyított. Elhihetjük-e, hogy a rossz annyival hatalmasabb a jónál?

Csak az taníthat, aki még nem tudja, hogy nem tud.

Ha nem lennének önállótlan emberek, talán nem volna közvélemény.

A képzelet hiányérzet, melynek vergődésében szárnyai nőttek. Ez: az alkotóvá lett szenvedés: teszi az embert emberré. Ellentétek: (jó és rossz, távol és közel, fény és árny, szenvedés és alkotás) szóval a relativitás lélekzése nélkül nem élhetünk. Az abszolútum ö, a távlattalan megfojt. Minden: az semmi. Az elégedetlenség az élet. Elégedetlen vagy, tehát vagy.

„Haladó“ ifjak, akik fáklyával szaladnak az Isten előtt, hogy el ne tévedjen.

A gyermekek idea-komolyanvevése, mely még nem látja, vagy mellékesnek látja a minden dolgokat beidegző érdekhálózatot: a haladás főigérete.

Az emlék nem az, ami volt, hanem annak a feledés (az emlékek torlódása és a fantázia) által restaurált képe.

Ha nem lenne ismétlés, nem volna emlékezés. De ha nem lenne emlékezés, nem tudhatnánk az ismétlésről.

Nemcsak abban van igazság, hogy ma még nem tudhatom azt, amit tíz év múlva tudni fogok, — hanem abban is (és ez még inkább számbavenni való), hogy tíz év múlva már nem fogom azt tudni, amit most tudok.

Posthumus korrektúrákból áll a kultúra. Sművészet, erkölcs, igazság — mind, mind *esprit d'escalier*.

Folyamatosság nagy dala, — Te vagy
a szépség.

Nincs annak képzelőereje, aki mindig
azt mondja: vagy vagy.

Csak jót, vagy csak rosszat várni az emberek-
től, egyike a legkártékonyabb radik-
alizmusoknak: képmutatókat nevel,
meg cinikusokat.

A szeretetnek nincs ellentéte. Hogy az
lehessen, ahhoz minden jelentéktelen.

A művészet a lényegtelenen át mutat
rá a lényegre, nem, mint a vallás: a lénye-
gen át a lényegtelenre.

Az én: örök alibi.

Megérteni nem lehet önmegtagadás nél-
kül, — mégis a megértés nem lehet ön-
megtagadás.

Az erőfeszítést csak egyéni mértékkel lehet mérni: azon az erőn, amely megfeszül.

„Jóakarát“ — ez a szó mindnyájunkat megszégyenít.

Meggyőződése csak egyénnek lehet, sokaságnak nem.

Talán a legmegrendítőbb élményünk a dolgok jelentőség-apálya s dagálya. Hogy néha nyugodtan vesszük szemügyre azt, ami máskor poklot kavart bennünk. Nem kell, hogy bizalmatlanná váljunk — szégyenkezően — az érzésünk iránt?!

A határok, mindenféle határok: ahol az idegenséggel találjuk magunkat szemben. Aki határokat szabott, az harcot szított.

A józanság a tapasztalat bálványimádása.

Ami beszéd tárgy az emberek között: mindaz elvontság (nem azonos azzal, amire az egyik, sem azzal, amire a másik külön gondol), elvontság akkor is, ha konkrétum: — de amire magában gondol az ember: érzéki, konkrétum akkor is, ha csak úgynevezett fogalmi léte van is. *Bilde Künstler, rede nicht.*

A költőnek legkisebb becsvágya, hogy valami „folytonosságot“ fenntartsa — és művésznek, ha ér valamit, minden fontosabb, mint az a rossz lehellet, amit kor-szellemnek neveznek.

Fiatalokban csak a túlzás, érett emberekben csak a mértéktartás kelt bizalmat.

Igazi szocialista ismertetőjele, hogy sérti, ha kivételes elbánásban részesítik.

Függetlenség és elhagyatottság. A függetlenség elhagyatottság.

Szörnyű az emlékek reménytelensége.

Mikor vagyunk őszinték? Ha az önámításainkkal adjuk magunkat, vagy ha őszintébbek vagyunk, mint magunk előtt? Ha hangosan érzünk? Lehet ez?

Naturalizmus. A kifejezés oly közel érjen a valósághoz, mintha csak annak az elfogott lehellete volna.

Realizmus. Ahogy egymás szubjektivitásának: belső tüzüknék fájó reflex-megvilágításában állanak a dolgok.

Impresszionizmus. Meglopni a jelenségek ártatlanságát, az átmenetek káprázatát, a nyugtalanság pompáját.

A legteljesebb szabadságérzés: az önuralom. Az önuralom nagy iskolái a hitek. A hívő szabadabbnak érzi magát, mint a hitetlen.

Sokan inkább másokkal akarnak egyet-
érteni, mint önmagukkal.

Hinni akar az ember és — ennek kö-
szönjük a tudományt.

A tudomány alapja ugyanaz, ami a val-
lásé: hogy van egy objektivitás szubjek-
tivitásaink fölött.

Minden ismétlődni akar; semmi sem
akar ismétlődni. Ennek a két törvénynek
a tusája fölött lebeg az akarat illúziója:
az az érzésünk, hogy személyesen veszünk
részt a kozmosz tépelődéseiben.

Mily furcsa azt gondolni, hogy a szár-
nyakat is tehetetlenségi törvények moz-
gatják.

Amit hangulatnak nevezünk, mindig
egy új élmény és egy régi élmény titkos
akkordja.

Az értelem irígysége megöli az alkotó-
erőt.

Semmi sem teszi az embert olyan igaz-
ságtalanná, mint a saját bizonytalansága.

Az az erő, mely az ítélkezéstől legin-
kább vissza tud tartani: az ítélőerő.

Szép viták azok, amelyekben mindkét
félnek egyformán, vagy majdnem egyfor-
mán igaza van. Szép viták azok, amelyek
olyanok, mintha egy lelkiismeret igazi
nyugtalanságát tükröznék. Szép viták
azok, amelyek türelmességre tanítanak.

Minden mély benyomás avval a szent
sajgással hatja át az igazi költőt: mért nem
vagyok költő?

Milyen kommunizmus az, aminek a
magva nem az az érzés, hogy: ami az
enyém, az a tied.

Midási szerencsétlenség, ha valakiben minden szóvá válik.

A tiszta alkotás: a vágy. Minden élőlény alkotó.

Örök programpontja az embernek, hogy gondolkozni fog.

A páthosz annak a feszítő érzése, hogy az ember az Ember nevében beszél.

Az erkölcsi érzés az egyéni meggyőződés és cselekvés viszonya egy időpontban. A cselekedetünk erkölcsi emlékét gondolkodásunk változása nem változtathatja meg.

A kétértelműség nem lehet költői, mert nem érintheti mélyen az érzést.

Semmi sem olyan egyszerű és titokzatos, mint a kedvesség.

Az Egész iránt való érzék teszi a művészt: az, hogy teljesít; az, hogy az anyagot megfosztja töredék-elégedetlenségétől.

Az egyén rész, avval a nagyzási hóborttal, hogy egész.

A hivatottság — gyökerében — küldetés; az elkülönülés — gyümölcsei ízében — részvétel. A „Rész“ öncélúsága az „Egész“ csele. A teremtményeiben élő Bölcsesség *divide et impera*-ja.

Művészet nem azt jelenti, hogy az ember újjáteremti magát; csak azt jelenti, hogy az ember kifejezi magát. De művészi-e az a kifejezés, mely nem teremti újjá, amit kifejez?

Aművésznagysága: ha életteljességéből nem veszítve éri el a teljes semlegességet.

A látszat csalásai: ez a művészet nyelve.

A két főbűn: Ha nem becsülöd meg azt, aki szeret. S ha nem becsülöd meg a jobbik énedet, az önérzeted magasbavagyódását, az alkotóerődöt.

Örökké: történetstől függetlenül.

Az, hogy mindentől találva érzed magad, bizony szerénytelen; szerénytelen, mint maga az életteljesség.

Intellektuális szolgaság. A Hozzáértés és a Lelkiismeret két néma sorfala között az önkény igazsággá lép elő.

A félelem menekülés közben nő.

Álom. A lélek boldog elmerültségben nézi a még meg nem született s a már meghalt gyermekei társasjátékát.

Sommás ítéletet mindenről inkább lehet mondani, mint a fiatalságról.

A Gondolat reszket az Igazságért.

Az értelmet, sőt a lélek egész erejét semmisem teszi annyira próbára, mint azoknak az ellenmondásai, akiket mindenekfölött szeretünk.

Két külön dolog. Van az irodalom — s vannak a nagy írók.

A filozófus számára egy filozófia van: az övé. A többi irodalom.

Érzelmileg mindenkinek igaza van. Ugyanez tárgyilagossra fordítva: senkinek sincs igaza. Melyiknek van nagyobb többsége?

Teremtőerejük a tévedések is: megtévesztők. Ezért nem könnyű azonnal elfordulni tőlük, magukra hagyva, megtagadva a könnyelmű apaság ártatlan áldozatait.

Nem azért vagyok kritikus, hogy ne szeressem a kritikát.

Nem olyan következetes az ember, mint a bírálói, — tehát mint ő maga, amikor mást bírál.

Bizonyos, hogy a hibáinkért és a bajainkért nem kizárólag magunkat okolhatjuk s nem kizárólag magunkat okoljuk; de már az erényeinket önhittebben tudjuk szemlélni s az örömeinket nemigen vagyunk hajlandók közszerzeménynek tekinteni.

Az író nem helyezkedhetik a szándékos megnemértés alapjára; az irodalom nem akaratkifejezés; nem az önkény pusztája; a papír türelme gúnymosoly.

Jaj annak, aki ellenáll a hajlamainak. Az egész élete erőszaktétel önmagán. Ő az igazi Tékozló Fiú.

Melyik a legköltőietlenebb tulajdonság? A józanság: ez a sorsába belenyugvó tényszolgaság; a valóság nonszenszének magát ellenállás nélkül megadó léleknek ez a pyrrhusi győzelme a maga nemes vágyai fölött.

Miért akarunk szabadok lenni? Hogy magunk köthessük le magunkat. Azt a szabadságot, amely azt jelentené, hogy semmiből sem következik semmi, ki kívánná?

Aki mindenütt sebes, csak a sebeivel takargathatja a sebeit. Mindnyájan csak tökéletlenségeinkkel földhetjük el tökéletlenségeinket.

Milyen ellentét: győzni, — meg a győzőhöz csatlakozni. Hogyis tűrheti a győző?!

Pazarolni a más nyomorgásait, verítékét, kínját, lemondásait, — lehet-e nagyobb szűkkeblűség?

Ha olyan harcokban résztvenni, amelyekben egyik félnek sincs igaza, szégyenletes, akkor kicsit mindnyájan szégyelhetjük magunkat.

Szoborfünség: Az igazságérzés az a lelkipurdalás, amit akkor érzünk, ha valamit teszünk.

Nem igaz, hogy csak a rosszak találják szépnek az életet s hogy következésképpen: az ételszeretetről lehet felismerni a rossz embert. De igaz, hogy a jók ételszeretete büszkébb, titkosabb, mélyebb.

Hogy az erős leveri a gyöngét, ez törvény; és gyávaság.

Végzetünk könyörtelen végrehajtói vagyunk.

A tárgyilagosság honvágy: a kicsinyességeink fölé emelkedés honvágya.

Nemcsak az ember tanulmányozza a természetet; a természet is tanulmányozza az embert; úgyhogy próbára teszi.

Milyen sivárrá válnék a világ, ha az emberek egyszer csak az erényeikre egyszerűsödnének.

Minden, amit mondunk, belülről kifejezés, kívülről forma. Nincs hatalom, egyszerűség, zseni, mely megakadályozza, hogy a forma el ne csábítsa a kifejezést. Hűtlenség az új élet törvénye.

Az aktivitás és passzívítás csókjából születik minden.

Tehetségnek azt nevezzük, aki többet tud, mint amennyit tanult.

Az a bíráló, mely lelkeségétől fosztja meg a művészt, ha színigazság, akkor is: halálos nevelés.

A jellemzés: túlzás.

Hiába mondjuk, hogy az irány nem mérőeszköz; nem lehet megakadályozni, hogy vele mérjenek.

A tekintély lemondhat a tiszteletről; de a tisztelet nem mondhat le a tekintélyről.

Vannak, akik sohasem tudnak megfedkezni ideáljaikról. S márezáltalköltők.

Pillanat áradása, önfeledt lélekjelenlét: ihlet!

Ami nem lép ki mértéke medréből, reménytelenné lesz. Minden egyenletesség szegénynek hat végül. Amint: az idő egykedvű ropogtatással felfalja gyermekeit.

Mennyivel többször szólal meg az ember ismeret így: Vigyázz, mert ismerlek!
— mint így: Ne félj, hisz ismerlek!

Írigyelnek, tehát vagy? Írigységgel megkoronáznak, tehát valaki vagy? Dehogy!

A hűség posthumus. A hűség az elmúlt ragaszkodáshoz való ragaszkodás; a hűség következetesség, kegyelet, emlékeztetés; a hűség — imádkozó hűtlenség.

A jóság: a megértés előtt való megértés, a megértéstől függetlenített megbocsátás.

A legritkább: az ember, aki nem bocsát meg magának.

Bármikor csak a szolgáit szólíthatja az ember, — s az Istent.

Rövid út. Megváltoztatom a világot: megváltozom.

A diktátor nem akarja, hogy az utódja diktátor legyen. Azt már nem!

Türelmetlenség. Az idő két elemére bomlik: végtelen lassúságra és végtelen gyorsaságra. A kismutató szédítően rohan, a nagymutató szédítően áll.

A szabadelvűség tiltakozás az elvhűségnek olyan értelmezése ellen, hogy: a cél szentesíti az eszközt. Azért odáig mégsem vihető, hogy: az eszköz szentesíti a célt. A szabadelvűség az emberiség örök lélekjelenlétének követelése.

Fenntartás nélkül gondolkodunk. De mindent a továbbgondolkodás fenntartásával gondolunk.

Nincs felemelőbb látvány, mint mikor egy nagyobbnek tetsző erőt megfékez egy kisebbnek tetsző. Mint az indulatot az akarat.

Anélkül, hogy magunkat szeressük, senkit sem szerethetünk.

Az igazságkeresésnek nincs más erkölcsi törvénye, mint a megismerés bátorsága.

Senki sem olyan szép, mint a szépsége.

Boldogságérzés: „mintha minden, amiből állok, minden sejtem, minden vércsöppem külön s együtt örült volna, hogy bennem összetalálkozott.“

Erkölcsei lény: Olyan lény, aki annak a rettentő és nagyszerű rögeszmének az isteni kínjában él, hogy ő az oka mindennek.

A törvények keresése és a törvények elleni lázadás — ez tölti ki az ember életét.

Senki sem próféta a hazájában. Ha ez igaz, nem azt jelenti-e, hogy: félreismert s mellőzött fiainak műveiből áll a nemzet kincse?

Szabad ember a börtönben is szabad ember.

Az útbaigazítás nem feladata annak, aki tökéleteset alkot.

A mű: az élő egész, ami kezdettől, csiraparányiságától fogva élő egész; nem készül, csak nő, csak kibontakozik, csak kinújtózik — az első pillanat szülte árnyokban. Porszemben az egész föld, minden örömével és szenvedésével, minden-

Ha semmi sem az, ami, akkor semmi sem igaz: akkor az igazság: tévedés.

A legnagyobb terrorista: a logika.

„Idealista“, „realista“. A megkülönböztetés gyakorlati értelme, hogy: ami van és amit szeretne valaki — nagyobb vagy kisebb távolságban van-e egymástól.

Az író legértékesebb ajándéka: Lehet a világot másképp is látni. És: lehet a világot így is jobban látni.

Van, akinek a javítás a művészete. Van, akinek a megbánás a gondolkodása.

Élni igazán csak annyi: a mások életében résztvenni?

A pesszimizmus: az egyetemes bizalmatlanság, amivel a világbanéz: a legnagyobb indiszkrécio.

Az ismeretlennel, az érthetetlennel, a titokkal az élet szűnnék meg. A tudatban a tudatlan tartja a lelket.

Szépség igéző ikerprofilja: Ihlet! Kísértés!

Atheizmus: istentől elhagyott világfogás.

Ha az eszmék felébrednének megvalósultságuk kábult álmából... Nem képzelhetünk szomorúbb ébredést.

Bűnbeesés nélkül nincs erkölcsi érzés. Csak kissé sűrűn járul vissza felfrissülni a forráshoz.

Hiszem, hogy a filozófia egymásutánja nem fejlődés. De lehet azt mondani, hogy az idő és tér bármely pontján gondolkodni kezdők helyzete összecserélhető volna? Hogy a filozófia története mint történet akár fordítva is elbeszélhető?

Világtalan az a képzelet, mely sohasem téveszti magát össze a valósággal. Egyre látni a határvonalat a lehetséges és lehetetlen között, le nem venni a szemünket a korlátainkról, önismeretünk fikciójába fojtani magunkat, — olyan ez, mintha a védő szemhéj a szem láthatárává merevednék.

Ítéletek önállósága. Láttam már gúnymosolyt áhítatos átszellemültséggé átjátszódni.

Nem lehet valamit előszörre másodszor, — sem másodszorra először olvasni. Így van mindennel. Az ártatlanságot nem lehet feleleveníteni. A tudást nem lehet ajándékbakapni.

Tolvajt kiált a tolvaj; s az erkölcsi felháborodás is nem ritkán, nem! gyakran — a belső üldöző túlkiabálása.

Miért hazudnak? Valami kettősség, az összeegyeztetés lehetetlensége kell, hogy legyen minden hazugság alján.

Különbözöm magamtól, tehát vagyok.

A szélsőséges abban, amit teszünk (még a nagyszerűben is), a lustaságunk. Tehát amit nem teszünk.

Az elemzés hátrálás: az okozat visszafut szülőihez.

Az Eszmény nem osztozik.

Minden mélység egy újabb mélység felszíne.

Az író mindennek a nevében gyönyörködik.

A gondolat a gondolkodás lüktetése.

Mindenki köteles olyan munkát is végezni, amihez semmi kedve. Kihirdetem.

Ha valami nem elégíti ki az embert legyen szomorú, de ne diadalmaskodjék. Ez a legcsúnyább lelki szegénység.

A legkegyetlenebb tükrünk — a tízparancsolat. Tiszteld apádat és anyádat. Érdemes.

Az igazság istene — a féltékenység istene.

A kötés, ha egy szeme leszalad, egészen felbomlik. Hogy emlékeztet a bizalomra!

A mindenki politizálásából születik: a diktátor.

Az olyan önkényt, mely fölött épen nincs más önkény, nevezik törvényesnek.

A kritikus, mint trónkövetelő, a kritikai szellem, a világ középpontjában nem hat meggyőzően. Hogy minden azért van, hogy én megbíráljam, azon magamnak is mosolyognom kell.

Könnyebben képzelhető, hogy a teve borzolatlanul átmegy a tű fokán, mint hogy a tiszta gondolat a mélyből fertőzetlenül jusson át a lélek zavaros emlékretegein.

Aki ismeri a sáros reprodukció lavináját, az tudja, hogy nincs alaptalanabb dolog, mint a szájhagyomány.

Kocsiút jelképtanítása: Előrelépni veszélyes, hátralepni veszélyes, megállni veszélyes.

Miért erőszakos valaki? Mert nem tud belenyugodni abba, hogy nem erős.

Mindegy, miben hisz valaki, a nyugalma jó. Akármire vágyódunk, maga a vágy szép.

Még nem ismerjük azt, akiről már mindent tudunk.

Önámításaink: folt hátán folt.

Jaj annak, akinek már nincsenek nevüket kereső névtelen vágyai.

Az ember — kísérletező állat.

Az igazi bűnösre nem haragszanak úgy az emberek, mint arra, akinek ők kölcsönözték a bűneit: akit megrágalmaztak.

Lehet egy teljesen magános ember erkölcsös vagy erkölcstelen?

Igazi fölény: gyönyörködni a mások önzésében, mint a repeső galambokban.

A túlzás az önállótlanúság nehézkedési törvénye.

Fokról-fokra lépni a boldogság felé az örök vágy szempontjából mozdulatlanúság. Minden nemzedék csak egy nemzedékkel van előbbre. A kiinduló- és a végpontja között (a maga kezdősebességének megfelelően) ugyanazt az elérhetetlenségérzést, ugyanazt a hiábavalóságérzést produkálja, mint az elődei, mint az utódai. Az evolúció talán csak a történetíró optikai csalódása.

Megállni a lejtőn — felér a dicsőséggel.

A „siker“ lényegénél fogva túlzás.

A szépérzék és az életismeret képmutató kompromisszumaival van tele az irodalom.

A maradi kritika, mely azt, ami van, félti attól, ami még lehet: a megállapított értékek központi helyét védi dühödten. Istent nyugalmazza. Az anyáknak nem engedélyez új zsenit.

Éneink szóváltása:

— Nem kell a lehetetlenhez ragaszkodni.

— De igenis ragaszkodni kell a lehetetlenhez.

Talán nem is volna olyan jó, mint lehetetlenségében hisszük: sohasem csatlódnunk magunkban.

Az író benne van minden alakjában.
Az olvasó benne van minden író minden
alakjában. Minden igaz jellemzésben van
valami tükörillúzió. Ő lélektan fölött mo-
solygó lélektan. Önismeret öniróniája.

Szerencsétlen ifjúság, melyet Tékozló
Apáik megfosztottak gyermekességétől,
majd megtettek koruk egyetlen tekinté-
lyének.

Haragszol rá? Gondold, hogy meghalt
— és hogy feltámadt.

Furcsa emberek. Lusták gondolkodni
és hiúk a gondolkodásukra.

Furcsa írók. Előbb akarják megjavítani
a világot s csak azután megteremteni.

A fércművek és a remekművek titokza-
tos rokonsága magyarázza meg leginkább
a nagy kritikusok csúfos tévedéseit.

Illúziók: belső szekréciók tündérmeséi.

Középen van az igazság? Nem, ez csak az egyensúly-pásztorok hagyománya.

Semmi sem teljesen kifejezéstelen. A dekoratív a kifejezés báb-állapota.

Nem kell úgy dobálódni a mások jól megszenvedett dicsőségével. Minden szép vers után Adyt emlegetni, vagy éppen — Petőfit.

Könnyen belecsábítható az ember a saját legendájába, — de alig lehet ereje onnan kitépni magát.

A bizonyosság önfeledt, bizarr mozzanata a bizonytalanságnak.

Nem szeretem az értelem titokzatoskodását. Az értelem exkluzivitása — paradoxon. Nem is paradoxon: maszlag!

Az önuralom — gátlás-kultúra.

Senkire sem lehet rábízni, hogy helyet-
tünk gondolkozzék.

Könyörgő karú gyönyörű gyermek a
vágy, — oly ártatlan, hogy ölni lehet érte.

Mi az egyszerűség? Mikor a kifejezés
felemésztí a formát? vagy mikor a forma
elfelejteti a kifejezést? a csupasz *így van*,
vagy a vak tökély?

Mindent meg lehet érteni. A megértés:
önmegejtés.

Neméltatlankodjatok: mindennek meg-
felelő az árnyéka.

A felületesség: a zavartalanság.

Az igazán hivatott moralisták: akik a
kísértést a legjobban ismerik.

Jó annak, aki csak attól félhet, hogy az emberek igazságtalanok, jaj, akinek már attól is félnie kell, hogy igazságosak.

A naturalizmus lesújtó ábrázolásában az élet vereségek sorozata.

Kevésbé s rosszabbul ismerjük ismerőseinket, semhogy egészigaz rajzokon felismernők őket. Komoly művészt nem érhetünk személyeskedésen.

Sovinizmus: „mi vagyunk Isten kiválasztott népe“.

Meztelen legyen az elbeszélés, a mozzanatok ne kapdossák minduntalan elő a kis tükreiket, hogy — mint az uccán arcukat szépítve a nők — vonzóerőt pingáljanak magukra.

„Éltem az életemet“ — ezt mindenki teljes joggal állíthatja.

Közvetlenség: érzékiség.

Örökkévalóság: az üres pillanat.

Mi mindent álmodik két ember, mialatt ébren beszélgetve „mindent elmond egymásnak“.

Lebecsülni azt, amiről hiába ábrándoznak annyian — csúfság.

Ha az embernek más az elmélete valamiről, mint gyakorlata abban, ez azt jelenti: az elmélet a szabály, a gyakorlat a kivétel; de jelentheti: a gyakorlat a kényszerűséget s az elmélet a fenntartást, a felszabadulás ábrándját.

Úgy élni, hogy a nagyobbát sohse rendeljük alá a kisebbnek, hogy a komoly értékérzésünket sohse alázzuk meg — állandóan így tudni élni: talán ez az egészség.

Vannak, akiknek minden eszme rögeszme, de veszélyesebbek, akik mintha azt hinnék, hogy csak a rögeszme méltó az eszme névre.

Az állhatatos ismételés a bizonyítás egy neme. Sokaknak csak így lehet igazságuk.

Sugárzó reggel, bosszús este s közben egy mindent ígérő nagy tehetség: a nap végleg lemaradt.

Mint az élet, a gondolkodás is átrohan az élményein. A gondolkodás folytonos menekülés attól, amit gondolunk: amit gondolnunk kell. Feltarthatatlan szembezállás minden megnyugvásreménnyel.

Vonzza az ember azt, amitől fél: felidézi.

Mindabban, ami relatív, természetesen az árnyalat a fontos.

A babona: az aránytalanságban való hit.

Jön valahonnan, megy valahova minden. Valami taszítja, valami vonja; útja kimért, útja eltéveszthetetlen. De mi, mi, egyedül mi — nem akarjuk a kimért és eltéveszthetetlen utat; mi a természet rendjét nem érezni, hanem akarni akarjuk; mi a rendbontó rendcsinálás, mi a beleszólás, mi az akarat rajongói vagyunk. Minden lény közt csak nekünk kérdés, csak bennünket nem hágy nyugton, csak a mi büszke boldogtalanságunk, hogy: merre van előre. Nekünk *előre* nem: a törvény árja, hanem: az akarat iránya a szabadsága felé. Ember: ki maga keresi, merre van előre.

Merre van előre? merre van előre?

A szép dolgoktól szomjas lesz a szív.

„Minden“: az én közérzésem.

Az alkalmazkodásra való képtelenség teszi a lírikust; de a mértéke az a hatalom, amivel ezt a képtelenséget megindokolja és felmagasztalja.

A nagy dolgokon való bánkódás az élet egyik szépsége.

Az elérhető el lehet érni, az elérhetetlenből nem lehet kiábrándulni.

Az Elérhetetlen reménytelen szerelmével szépítjük meg, vagy tesszük csúffá az elérhető.

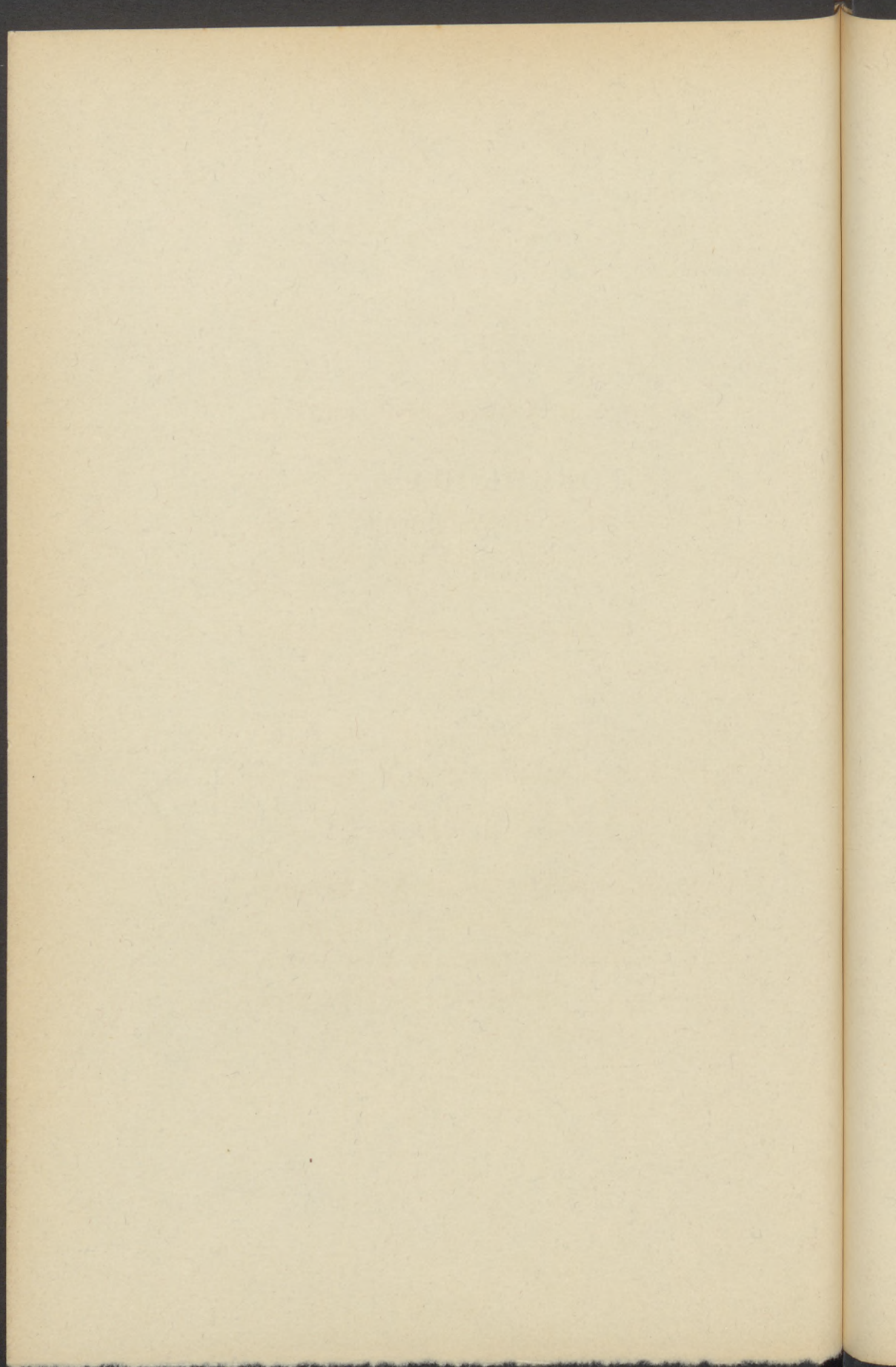
X. „félművelt“? Csak félműveltség van.

Mindenki jobbnak akar látszani, mint amilyen. Ez igenis az erkölcs diadala.

Szép: ez a szem megállapítása, amit a többi érzékek aláírnak.

Nem sok embert ismerek, akinek az
őszinteségét őszintén többre becsülném
az udvariasságánál.

FORGOLÓDÁS

Nem ami van: a lehetőségek a mi kincsünk.

Ábrándozás az élet megrontója? Nagy költő, mily igaz gyöngyben hazudsz!

Az erő megmarad s a lélek nem vándorolhat?

Rosszabbik s jobbik énünk: a Kain és az Ábel. Elválaszthatatlanok. És Ábel tele van kainival és Kain tele van ábelivel.

(A tápláló hiányérzés.) Akinek semmije sem hiányzik, — ha képzelhető ilyen, — csak a mértékletességgel: a belső elosztással, a mesterséges elégedetlenség képzeletkoncával tarthatja fenn magát.

Jó elbeszélő csak az lehet, aki szeret emlékezni.

„Az igazság érdekében“ — mondják, — a gyakorlati érzék alamizsnás tekintetét vetve az Érdekközöny Csillagkoldusára.

Ártatlanságát akkor veszti el az ember, amikor kettősségének balsejtelme megalkuvássá válik benne: s a test s a lélek kölcsönös rablógazdasággal egymás rovására kezdik folytatni életüket.

Éhesen könnyebb tanulni — s *sub specie aeternitatis*: az örökkévalóság narkózisában — könnyebb éhezni.

Te ne légy kevély, mert hozzád — s te ne forralj bosszút, mert nem hozzád címezte szerelmes versét; a Hűség maga ő s e hűség drága álöltözete szép nevetek; szerelmes verset csak egyhez ír: elragadó s meghódíthatatlan önmagához.

A tehetetlenség látványát legsűrűbben kínáló foglalkozásokban találjuk a legcinikusabb, de a legtisztelettudóbb embereket is.

Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat, — van-e javíthatatlan, aki nem élvezzi ennek a tökéletes mondatnak a nagy ingyen-szépségét?

Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat, de élj vele nagyobb békességben, mint magaddal, különben egy-kettőre meg fogja unni.

Az elzálogosított gerincek kiváltására sohasem kerül sor.

Az utánunk jövők nem fontosabbak nálunk. Hagyjuk ezt a képmutatást.

Nyelvrontásból él nyelv: nyilvánvaló, ha egyszer javítani már nem lehet.

Archimedesi pont: ott lakik a tárgyi-
lagosság.

Nézd a könnyű kezet: mintha mint egy
tündérdobta labda, beleröpülnének a
munkája eredményei.

A jóság megalázva felemel; a szépség
nem aláz meg, csak felemel; az igazság
nem emel fel, csak megaláz. Igaz ez s:
megaláz?

A megalkuvások csipkedik szét a lélek
tisztaságával az életkedvet is.

Nem az ágyú a leggyilkosabb eszköz,
hanem: a mérleg.

Érzelmes érv. Hogy tudod olyan lelke-
sen védeni ép azt, ami szembeállít velem?

Az első csalódás hegén kezd sarjadni
a jellem.

Mindenben igazad van és nekem sem-
miben. Hogyan akarsz hát erről meg-
győzni? Hol kötsz ki ezen a megközelít-
hetetlen szigeten?

Legyen világosság. Vagyis legyen lát-
szat és valóság. Evvel a különbségtevés-
sel kezdődik az ember lelkiélete.

Gyermekségünk drága öröksége: dac
és könnyelműség! Hová lennénk a dac
önmegváltásai, a könnyelműség önmeg-
váltásai nélkül!

Egyszerűség: bárányfelhőn ül az isten.

Mindnyájan Atlaszok vagyunk.

Akarni harc; békét akarni — harc a
harccal, a harcok harca.

Babona minden jelszó; s minden világ-
felfogás babonás.

Nem leli helyét az ember: ez az élet.

Mily gazdagnak látszik, aki nem akar semmit. Szegény!

Nem szólhatna, aki fogalmait előbb teljesen tisztázni akarná. Mindnyájan olyan nyelven beszélünk, amelyet nem értünk.

Örök csodálkozás a nyelv.

Álmunkban a tudatunk egymásnak teljesen idegen darabokra válik, melyekben énézésünk hangsúlyként vándorol. Így lehetünk egy nagyobb álmodó álomalakjai.

A folytonossághiányokban mindig a veszedelmek leshelyét látjuk: a halál árnyékát.

Beszélgetők. Mily boldogok, hogy egyet-értenek olyan dolgokban, amikhez egyik sem ért. A közvélemény kezd kialakulni.

Csalódás. Olyan düh fogott el, ha ránéztem, mint mikor egy remeknek ígérkező művet valami méltatlan hiba megfoszt a rangjától, visszaaláz oda, ahonnan már kiemelkedett: a természet *pince sans rire*-szeszélye áthúzta a tökéletes illúzióját. A majdnem és mégsem tökéletes keltette gyilkos indulat, a megszügyenített áhítat szitkozódása volt ez.

Minden érzés gyökérszálai a vérben fürdenek.

Némely ember úgy félti a meggyőződését, mint az anya a gyermeke álmát: a saját szívdobogásától is.

Nincs félreérthetetlen beszéd. Minden pontosságból csúfot űz az érzékenységek bábeli grammatikája.

A bizalmasság, vagy a bizalom a megbízhatóbb közelségmérőnk?

A jóslás egyike a legkétesebb értelempróbáknak. Könnyen lehet, hogy bizonyos stádiumban fel nem ismerni valaminek a jövőjét, nagyobb értelmességre vall, mint bízni benne. Sokszor inkább könnyelműség, szeszély, ráhibázás, elvakultság, mint előrelátás — ami később dicsőség jogcíme.

Elfogult, aki nem hajlandó újra megvizsgálni a gondolatát. S nem hiszek a hitben, hogyha árulásnak érzi a kételkedés próbáját, s mely nem biztos benne, hogy csak megerősödhetik. A dogma sziklabörtönébe — úgylehet — a dühöngő kétely van befalazva.

Önállóságra csak a magunkban való bizalmatlanságon át nevelhetünk; aki önállóságra nevel, az hívja ki, az állja ki neveltjei bizalmatlanságát. Aki gondolkozásra nevel, nem mondja: higgyetek nekem.

Úgy cselekedjünk, ahogy gondolkozunk? Nem lenne jó. A gondolkodásunk akkor tiszta, ha nem nyugtalanítja semmi következés. A cselekedetünk nemtelen, ha felelőtlen.

Vagy úgy volna, hogy a gondolkodásról le kell szoktatni az embereket, mielőtt közös cselekvésre rábírhatók?

Azt kérdezik, lehet-e kettőt egyformán szeretni. Azt lehet. De azt akarják tudni, lehet-e kettőt úgy szeretni, mint egyet. Azt nem lehet.

Nem él az a jellem, melyet a jellemzés kimerít.

Író és szó. Nem tud parancsolni, aki engedelmeskedni nem tud a nyelvnek.

Álszemérem és igazi szemérem telítve vannak egymással.

Egy síri beszédre. Gyönyörű volt. Óriási fájdalomtorta volt. Agyászgyülekezet tap-
solni szeretett volna.

Nyárspolgárnak mondanak mindenkit,
aki nem tüntet rokonszenvével a nyug-
talanság dicsősége iránt.

Az első csalódásainkhoz is mindig visz-
zatérünk.

A psychoanalízisnek nagysága és ve-
szedelme, hogy — mint a nyelv: költ és
gondolkodik helyettünk.

Csúszómászóvá átkozott fénysugár a
toll.

A Sors: előrenyert ügy.

Sokan az eredményből ítélik meg a
cselekedetet, sokan a szándékból; mér-
tékük egyformán hamis.

Nincs ember, aki többet nem enged meg magának, mint másnak. Ki nem kivételez magával? Én ezt a halálíg tagadott, halálíg meg nem tagadott igazságtalanságot tartom az eredendő bűnnek.

Erényesebb: habozás után — s bűnösebb: habozás nélkül tenni a rosszat?

Nincs kegyetlenebb, mint a gyáva. A forradalmak és ellenforradalmak kegyetlensége a kollektív vakmerőséggé részegedett személyes gyávaságok duskáló bosszúja.

Az értelmiség szervilis. De legszervilisebb a tömegmozgalmakban.

Jobban fáj a szívünk azért, amit elmulasztottunk, mint azért, amit nem jól tettünk. Jaj, mi következik ebből!?

Valami mutatványosság van a legtöbb írásban, de a kitűnő írónál is.

Az idealisták tartják a világban a lelket.

Mit ér az író az életismeretével, ha ezt az életismeretet nem képes életté visszaváltoztatni.

Aki lemondott arról, hogy igaza legyen másokkal szemben, az arról is lemondott, hogy másokat teljesen megértsen: arról a megnyugtatósról, hogy azoknak a másoknak valóban igazuk van vele szemben.

(Szerkesztői üzenet.) Petőfinek nincsenek középszerű versei. Ha könyvéből kivesszük azokat a darabokat, melyeket mindnyájan remeknek tartunk, — egy vaskos kötet közölhetetlen vers marad a kezünkben. De nincs egy sem köztük, melyben nem lehet lángolni látni a geniet. Óriási példázat a fiatal költő számára, aki nem akarja megérteni, hogy annyi tehetséget mutató verse között — egyetlen ki-elégítő sem akad.

Minden vitában lehet helye a tekintélyre való hivatkozásnak — egyedül a filozófiai vitából van ez eleve kizárva. Mert minden filozófiai vita, ha az: az emberi gondolkodás újjászületése a feltétlenségből.

A mult: amin nem lehet változtatni. Amin csoda sem változtathat. Sem megváltás, sem feltámadás.

Hánynak könnyebb arra gondolni, hogy még ma meghal, mint arra, hogy holnap még élni fog.

Mennyiben értelmetlenebb a tudományt a hitünkhöz mérni, mint fordítva: csak azt hinni, amit tudunk?

Minden tartós viszony azon az elhatározáson alapul, hogy egymás jótulajdonosságaiért hajlandók leszünk elnézni egymás rossztulajdonságait.

Lelkünk pogány rabszolgái érzékeink.

Csalétkek lakomája vagy élet.

Bizonyos fokon minden nagyság költészet.

Nemcsak a baj nem jár egyedül; a jó dolgok is követni szokták egymást; de úgy tetszik: a rossz dolgok jobb testvéri viszonyban vannak, mint a jó dolgok. Circumdederunt me —

Minden intimitásnak más a nyelve — s lefordíthatatlan.

Művészviaskodás. Én fogom meg az anyagot, vagy az anyag fog meg engem: én fosztom meg a súlyától, vagy engem ölmoz le a tömege koporsójában!

A hervadás szépsége a virulás véglobogása.

Mondjuk, hogy szokás teremti a meghittségeket, de szokások s szokás-teremtette meghittségek nélkül nem lehet élni. Kis közösségek nélkül nem lehetnek nagy közösségek. A közönyös részvét fagyos szolidaritásának érzelemkioltottságában elsenyvedne a lélek. Inkább: a szeretetgyűlölet! A család atómjának szétrobbantása megsemmisítené az emberiséget.

A kivételek sokszor addig erősítik a szabályt, míg az maga is nem válik kivétellé.

Könnyebb elképzelni a békétlen egyetértést, mint az egyetértés nélküli békét.

Önzés és önzetlenség harmonikái vagyunk.

A világfájdalom a passzív lényeké; a többiek, a harcolók kénytelenek kisebb-méretű fájdalmakkal beérni.

Csak a szabad ember lehet ártatlan,
csak az ártatlan szabad.

Annak, hogy hátam mögött rosszat beszélt rólam valaki, gyakran felismerem az utórezgéseit: a nyilatkozat könnyelműsége a kötekedő szembehelyezkedésben keres következetességi alibit.

A megfigyeléstől való félelem sokszor: a megfigyelés eredményeitől való félelem: a megfigyeltetés eredményeinek felismerésétől való félelem. (Tágranyissam a szemem, hogy lássam, hogy jól látnak engem, hogy még jobban láthassanak engem.)

Van gondolatgazdagság, mely mondani-valóságénységhez vezet.

Következetes kommunista nem engedhet vonzódásainak. S ez a legnagyobb rab-szolgaság: az érzelmi! Vagy ez is megváltozhat bennünk?

A valóság meglátásához kell csak nagy képzelet.

Az önuralom a legbiztosabb önvédelem.

A művészet igazcsalás.

A nagy elbeszélők kettős felidéző ereje, hogy az emlékezés bűvös kettőződésével — mint két egymásba folyó folyót — egyszerre látjuk az elbeszélt multat s a magunkét.

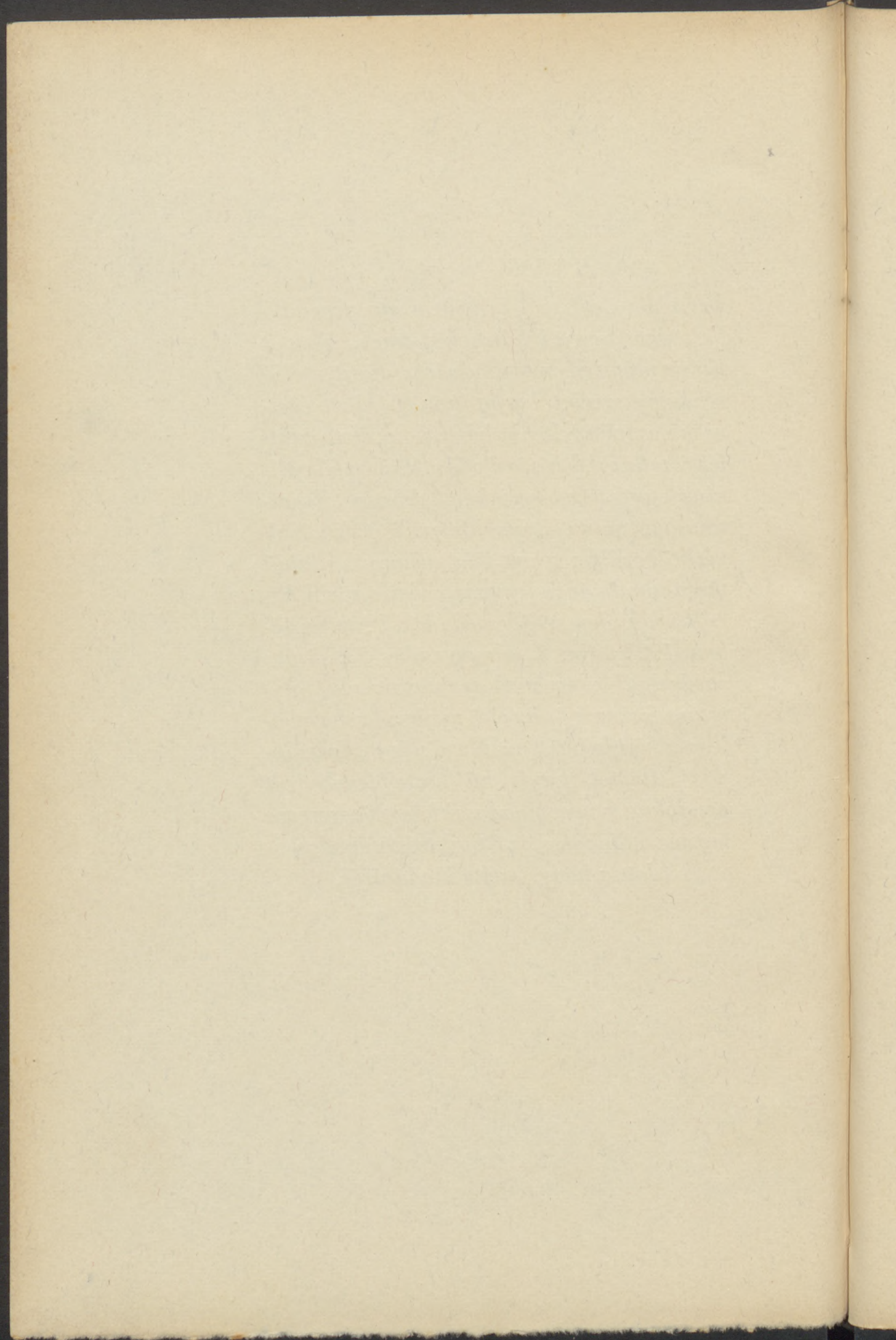
Nem mondhatjuk, hogy valaki ne foglalkozzék, vagy hiába foglalkozik olyan-
nal, ami a tudását nyilvánvalóan megha-
ladja, ha tapasztaltuk, hogy nem tudjuk,
mit tudunk, és ha megfigyelhettük, hogy
néha a sejtésünknek tisztább kifejezést
sikerül adnunk, mint annak, amit látunk,
vagy éppen, amit kétségtelenül tudni vél-
tünk.

Érdekes téma az intuíció, mint a szellemi magántulajdon forrása.

A beteg várja a halált, az egészséges elébe megy.

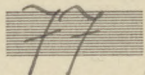

Ezt a könyvet Osvát Ernő nem írta, nem adta ki s nem hagyta hátra könyvnek. Maradt ugyan utána egy nagy láda írás, de ezt, utolsó rendelete szerint, barátainak el kellett égetniök s csupán feltenni lehet, hogy élete rendjén és tollával való viaskodása közben felgyűlt kísérletei és töredékei is lehettek benne. Nyomatásban, mint e könyv előszava is említi, csak kezdő korában jelent meg néhány irodalmi tárcatanulmánya, egypár, egészen rövid, köszönő vagy bevezető beszéde és, a Pesti Naplóban, 1928 július 8. és szeptember 23. között, vasárnapi közlemények gyanánt tizenkét folytatás aforizma — az első nyolc „Az elégedetlenség könyvéből,” az utolsó négy „Forgolódás” címmel. Egyik hű tisztelőjének volt gondolata, hogy emondások könyveszerezve megmaradjanak s az ő barátsága gondoskodott a könyv méltó kiadásáról.

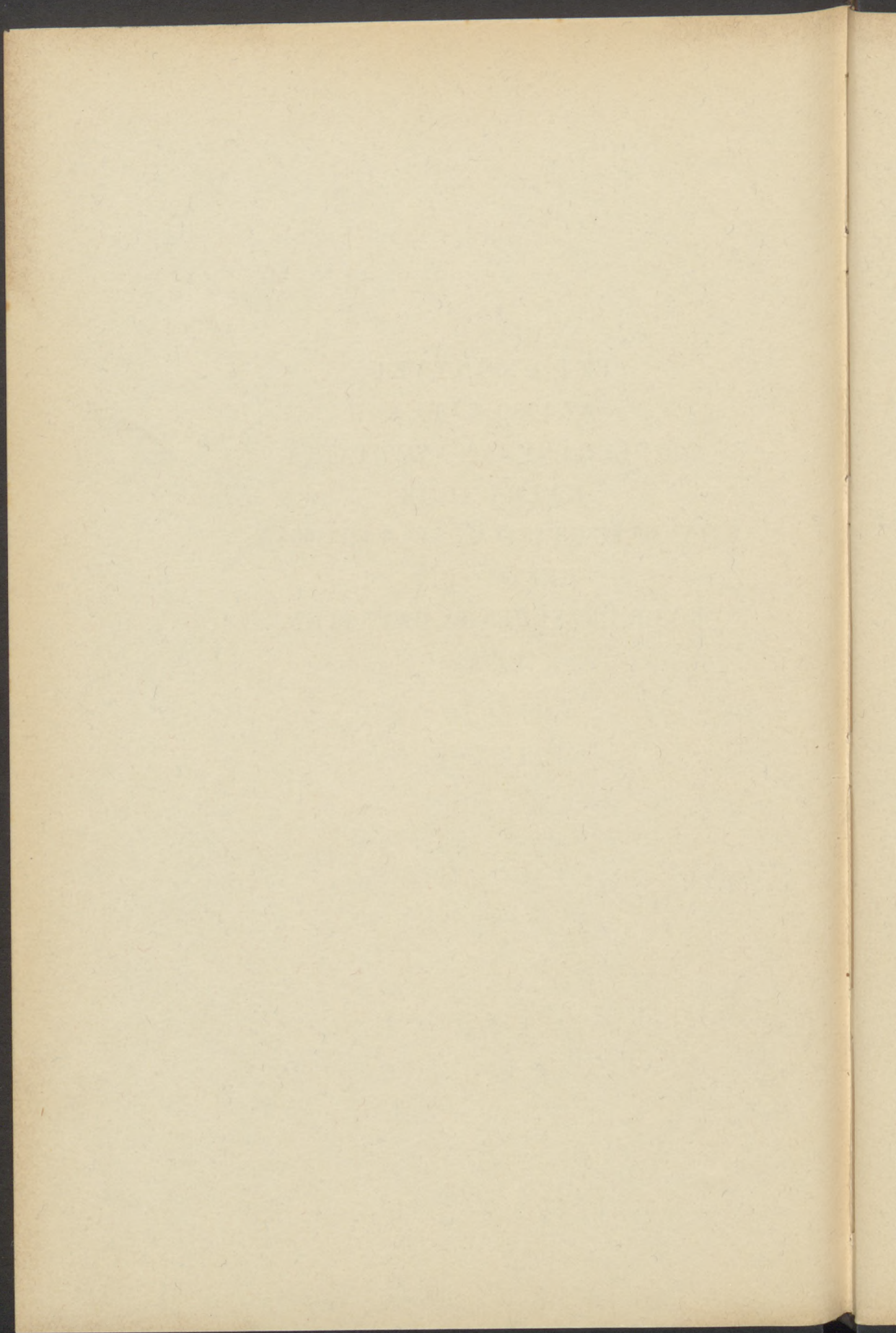

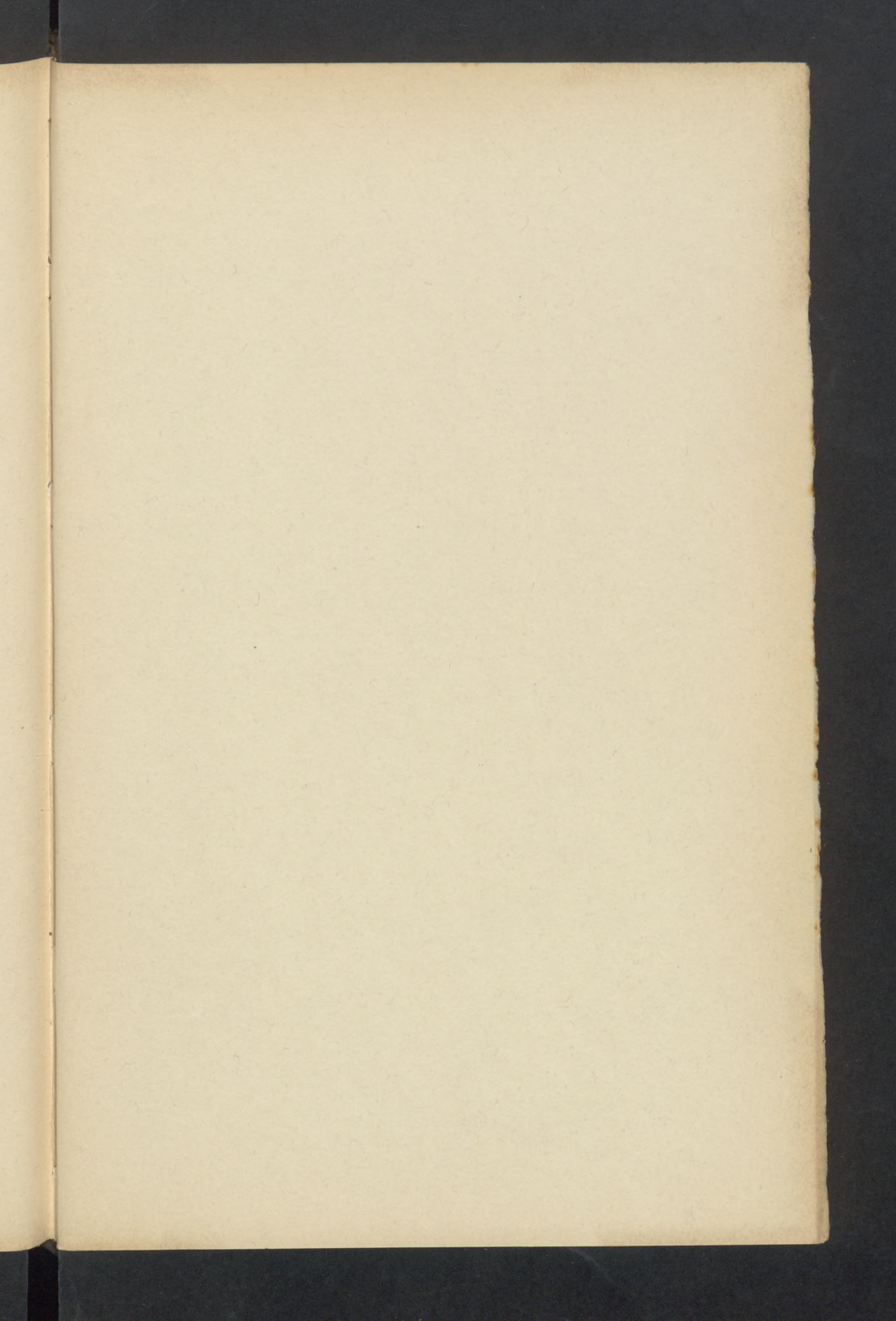
EZT A KÖNYVET
AZ 1930. ÉVBEN
200 PÉLDÁNYBAN NYOMTATTA
KNER IZIDOR
KÖNYVNYOMTATÓ MESTER GYOMÁN;
BEKÖTÖTTE
KNER ERZSÉBET BUDAPESTEN.

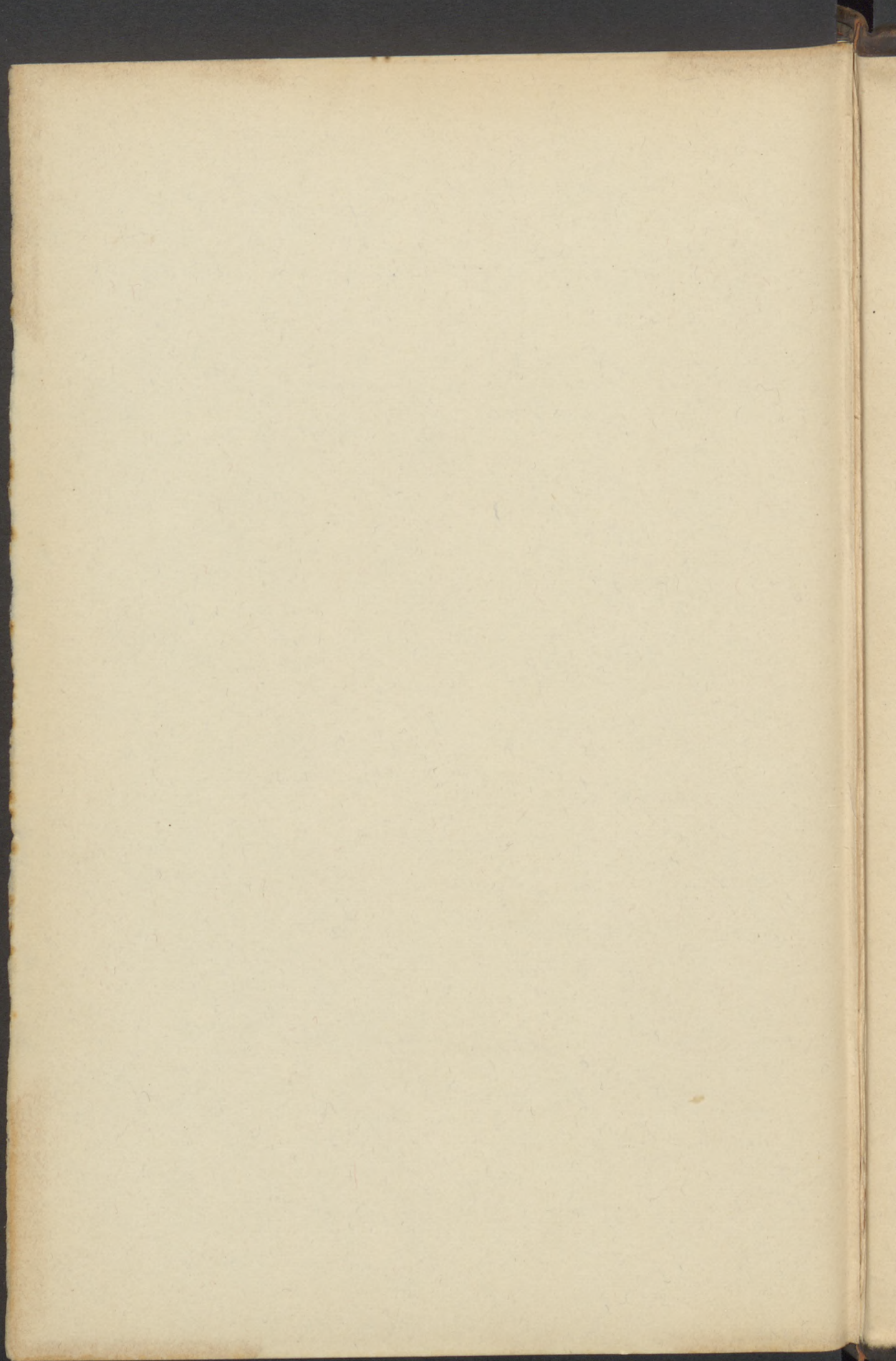
EZ A

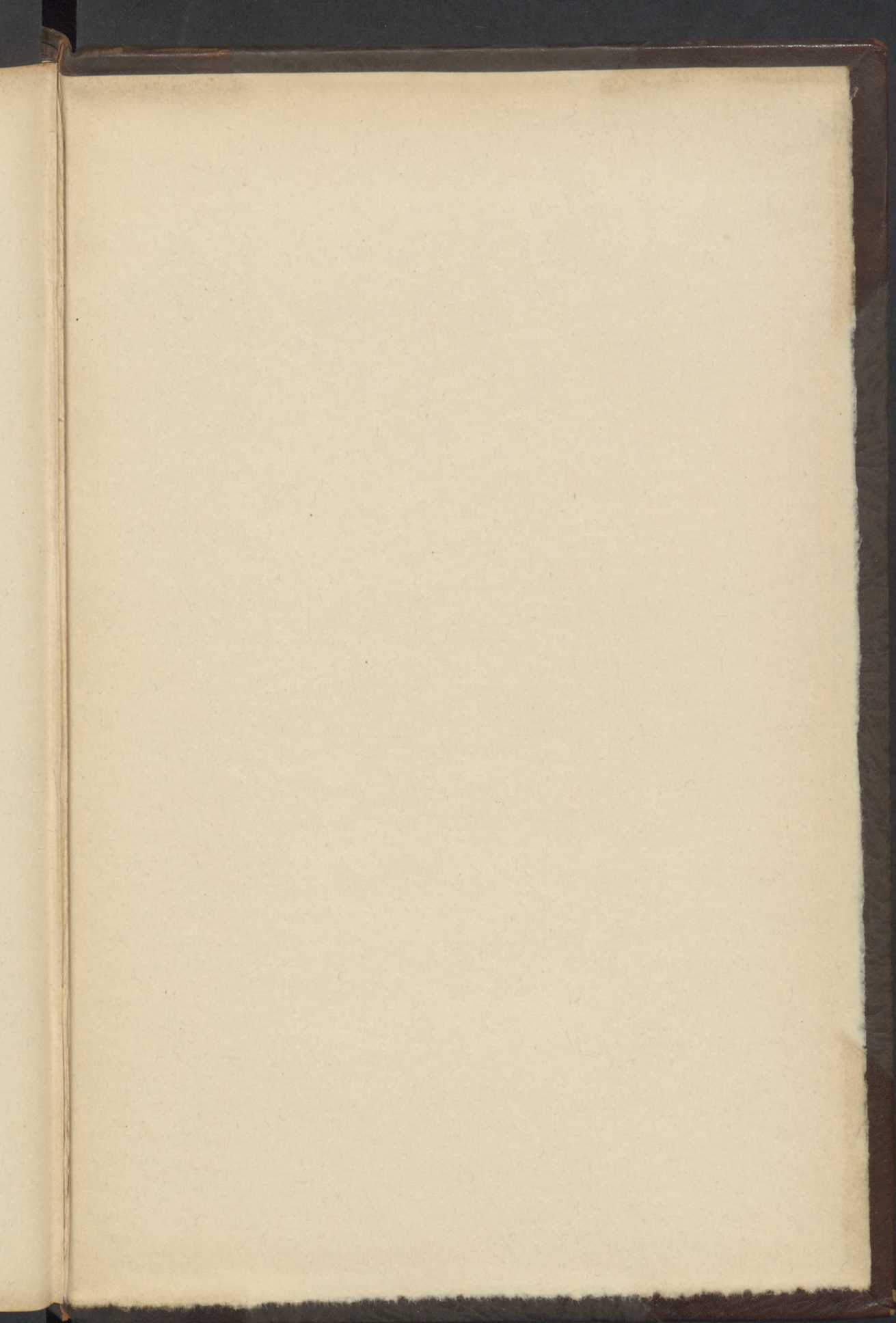

PÉLDÁNY.

OSVÁT

ERNŐ

AZ

ELÉGZŐDŐ

LENSZÁR

KÖNYVEBŐL

